

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет

Імені Юрія Федьковича

факультет іноземних мов

кафедра англійської мови

**КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ ЯК ЗАСІБ РОЗШИРЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ
УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ**

Дипломна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 612 групи
спеціальності: 014 Середня освіта
Ставрук О.В.

Керівник к.ф.н. Куковська В.І.
Рецензент к.ф.н., доц. Грижак Л.М.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № _____

від «__» _____ 2022 р.

зав. кафедри _____ проф. Єсипенко Н.Г.

Чернівці – 2022

ABSTRACT

The accession of Ukraine to the cultural, scientific and educational sphere of the European Union is gaining momentum every year. In today's conditions the integration of society in the global labor market is happening at a very fast pace. It is very important for the country to have its own experts who can ensure a bright future for the country. For mutually beneficial cooperation with other states professionalism in foreign languages is essential. That is why mastery of foreign languages is a priority of education. The problem of expanding students' vocabulary is relevant to this day, because in order to communicate it should be a certain level of vocabulary. This problem has been explored by many scholars (P. Gurvich, I. Zumnia, M. Liachovetskii, A. Nechaieva, O. Salnykova).

The problem of expanding vocabulary with a help of communicative approach in high school students today is insufficiently examined, what determines the **topicality** of this study.

The **objective** of the diploma paper is to substantiate theoretically and test experimentally the effectiveness of the communicative approach in the process of teaching English as a way of enhancing vocabulary of high school students.

The **object** is the process of teaching English vocabulary of high school students and the **subject** is the expanding of vocabulary of high school students through a communicative approach.

The research **hypothesis** is based on the assumption that teaching the vocabulary in English language with a help of communicative approach taking into account the psychological characteristics of high school students can significantly expand their active vocabulary.

The **purpose** of the study is to substantiate theoretically and test experimentally the effectiveness of the communicative approach in the process of teaching English as a way of expanding the vocabulary of high school students.

To achieve the purpose, the essential **tasks** have been set:

1. to substantiate theoretically the concept of communicative approach in the learning process of English vocabulary;
2. to determine indicators of effectiveness;
3. to determine the psychological and pedagogical characteristics of high school students and their impact on the expanding of vocabulary;
4. to analyze ways and methods of expanding vocabulary;
5. to test experimentally the effectiveness of the communicative approach as a way of expanding English vocabulary of high school students.

The **material** of the research is based on the resources which suggest the expanding of vocabulary with a help of communicative approach and implemented during the action research held in high school.

The **methods** of research encompass theoretical methods (synthesis, analysis, abstraction) and empirical methods (pedagogical observation, questionnaire, comparison, statistical processing of data, action research).

The **theoretical significance** of the study lies in the possibility to use the results of the MA thesis in scientific research on the problems of education, pedagogy and psychology.

The **practical significance** of the research lies in the enhancement of methodology of expanding vocabulary of high school students through communicative approach that can be implemented for lesson plans or used in methodological manuals. The designed tasks and exercises for expanding vocabulary can be applied by the teachers for preparation of methodological recommendations and lesson plans.

The **scientific novelty** of the research is determined by theory and practical implementation of set of tasks based on the communicative approach which assists to expand vocabulary of high school students and activate its usage.

The structure of paper. The paper consists of an introduction, three chapters, conclusions, references and appendices.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 Теоретико-методологічні засади комунікативного підходу в процесі вивчення англійської мови	9
1.0. Вступні зауваження.....	9
1.1. Суть поняття «комунікативний підхід».....	9
1.2. Основні принципи комунікативного підходу.....	14
1.3. Особливості комунікативного підходу.....	17
1.4. Психолого-фізіологічні особливості учнів старшої школи та їх вплив на формування словникового запасу.....	26
1.5. Методи дослідження.....	29
Висновки до Розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2 Особливості розширення словникового запасу учнів старшої школи за допомогою комунікативного підходу	32
2.0. Вступні зауваження.....	32
2.1. Тлумачення поняття словникового запасу.....	32
2.2. Шляхи розширення словникового запасу учнів старшої школи.....	35
2.3. Методи та вправи для розширення активного словникового запасу.....	41
Висновки до Розділу 2.....	47
РОЗДІЛ 3 Апробація методики розширення словникового запасу учнів старшої школи за допомогою комунікативного підходу	49
3.0. Вступні зауваження.....	49
3.1. Підготовка і проведення пробного навчання.....	49
3.2. Результати пробного навчання.....	63
3.3. Методичні рекомендації.....	65
Висновки до Розділу 3.....	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Оскільки дане дослідження однозначно принесе користь та розширить можливості у сфері викладання, ми вирішили розкрити змістовні та глибокі теми, щоб детально розглянути поняття комунікативного підходу, шляхи його вдосконалення та методичні поради, і зрозуміти, від чого залежить та яким чином можна вплинути на розширення словникового запасу серед учнів старшої школи.

На даний момент інтеграція українського суспільства в світовий соціальний простір зумовлює потребу в ефективних методах, що впроваджували б постійну взаємодію учасників навчання, залучення їх до навчального процесу, прагнення здійснювати самоосвіту та майбутнє навчання у вищих навчальних закладах. Оскільки англійська мова є міжнародною, її зобов'язаний знати кожен задля досягнення суспільних цілей. Важлива роль в обізнаності учнів старшої школи у питанні комунікації у соціумі та з навколишнім світом зумовлена школою як закладу виховання, адже запит високого рівня навчання, освіченості та виховання є основною вимогою державного значення. Основна мета вивчення англійської мови у школі – це розвиток здібностей школярів, використання англійської мови як ключа до міжкультурного діалогу. В шкільні роки мають формуватись такі уміння і навички іншомовного спілкування, які в подальшому забезпечать достатній рівень комунікативної компетенції для здійснення спілкування в певних сферах. Комунікативний підхід став предметом дослідження для багатьох вчених, зокрема Д. Брунер, Д. Грін, Л. Кунч, М. Макош, Д. Уілкінс, Д. Хаймз, Ф. Бацевич, О. Вовченко, О. Петрашук, Т. Стетченко. Вивченням розширення словникового запасу займались П. Гурвич, І. Зимня, В. Козирєв, М. Ляховицький, О. Дігтяр, А. Хохлова, А. Нечаєва, О. Сальникова.

Попри довгі роки доліджень розширення словникового запасу через комунікативний підхід, дана проблема все ще потребує нових вивчень та

досліджень. Навчання іноземних мов – це один із пріоритетів сучасної освіти. Разом з тим, існуюча практика викладання в школах на уроках англійської мови не відповідає швидкій зміні соціально-культурних, економічних та політичних змін, які виникають у нас в державі, що охоплює **актуальність** теми магістерської роботи.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності комунікативного підходу у процесі навчання англійської мови як засобу розширення словникового запасу учнів старшої школи.

Мета дослідження зумовлює такі **завдання**:

1. Теоретично обґрунтувати поняття комунікативного підходу в процесі вивчення англійської лексики;
2. Визначити показники ефективності комунікативного підходу;
3. Визначити психологічні особливості учнів старшої школи та їх вплив на формування словникового запасу;
4. Проаналізувати шляхи та методи розширення словникового запасу
5. Експериментально перевірити ефективність комунікативного підходу як засобу розширення англійської лексики учнів старшої школи.

Об'єктом дослідження є процес навчання англійської лексики учнів старшої школи.

Предметом дослідження є розширення словникового запасу учнів старшої школи за допомогою комунікативного підходу.

Матеріалом дослідження слугували ресурси та праці науковців, які описують розширення словникового запасу за допомогою комунікативного підходу, а **експериментальною базою** – учні 10 класу Борщівського НВК «ЗНЗ І-ІІІ ст. № 3 – гімназії ім. Р. Андріяшика».

Новизна роботи полягає в обґрунтуванні теорії, а також апробації методики розширення словникового запасу учнів старшої школи за допомогою

комунікативного підходу, що сприяє закріпленню знань та активізації впровадження їх в мовлення.

Теоретичне значення полягає в тому, що дані результати магістерської роботи можуть використовуватись у наукових дослідженнях з проблем освіти, педагогіки та психології.

Практичне значення полягає в тому, що отримані результати, висновки і рекомендації можна використати для покращення методики розширення словникового запасу учнів старшої школи; розроблені завдання та вправи для розширення словникового запасу можна адаптувати у навчальний процес, застосувати у підготуванні планів уроків та доповненні посібників з методики викладання англійської мови.

Особистий внесок студентки полягає в розробці та реалізації комплексу завдань, спрямованих на розширення словникового запасу старшокласників за допомогою комунікативного підходу.

Апробація результатів дослідження висвітлено на студентській науковій конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, яка відбулася 20-22 квітня 2022 року [29], а також у статті, опублікованій у науковому онлайн збірнику «Магістерські студії» при Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича 2022 року [28].

Структура магістерської роботи. Робота складається із трьох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. У **вступі** констатується актуальність даного дослідження, окреслюється об'єкт, предмет, матеріал та методи дослідження, наукова новизна, теоретичне та практичне значення роботи, особистий внесок студентки, апробація та структура роботи. У **розділі 1** розглядається трактування комунікативного підходу, його особливості, місце та значущість серед інших підходів, за якими принципами працює даний підхід та, власне, його дієвість. Розглянули психолого-педагогічні особливості учнів старших

класів та методи дослідження. **Розділ 2** присвячено розгляду активного та пасивного словникового запасу, класифікації вправ, методам та шляхам розширення словникового запасу. У **розділі 3** описано пробне навчання, його результати та методичні рекомендації. У **загальних висновках** підведено підсумки дослідження з подальшими перспективами вивчення даної теми. **Список використаних джерел** складається із 61 позиції. **Додатки** складаються з вправ та завдань, розроблених для розширення словникового запасу учнів старшої школи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.0. Вступні зауваження.

Розділ присвячений дослідженню комунікативного підходу для вивчення англійської мови. Для цього досліджено думки вчених, описані принципи та особливості комунікативного підходу, а також психологічні особливості учнів старшої школи та їх вплив на вивчення іноземної мови, зокрема розширення словникового запасу.

1.1. Суть поняття «комунікативний підхід».

У вивченні іноземної мови існує багато підходів та методів до навчання, зокрема ми розглянемо найпопулярніші серед них. Два терміни – «метод» і «підхід» – є схожими за значенням. Обидва є навчальними проектами з принципами та практиками, що керують процесом навчання. А невелика різниця ж полягає саме в рівні гнучкості. «Метод – це фіксована система навчання з прописаними техніками та практиками, тоді як підхід представляє філософію навчання мови, яку можна інтерпретувати та застосовувати різними способами в класі» [54]. Проте, в англійській літературі ці поняття часто ототожнюються.

Існують такі методи та підходи до навчання іноземної мови як **Навчання на основі завдань** (Task-based learning) – це такий підхід до вивчення мови, де учні повинні виконувати інтерактивні завдання. Для цього їм необхідно спілкуватися. Після виконання завдання вчитель та учні обговорюють використання мови. **Представлення-Практика-Продуктування** (Presentation-

Practice-Production) – певна структура уроку, спосіб впорядкувати види діяльності на уроках. **Лексичний підхід** (Lexical approach) передбачає, що мова складається з чанків (chunks) і що ключем до вільного володіння мовою є використання цих фраз, які носії мови вимовляють у повсякденних розмовах, не беручи до уваги граматичне звучання чи значення слова. **Метод функцій** (Functional approach) стверджує, що значення мовної одиниці можна вивчати лише через її відношення до інших мовних одиниць. **Граматико-перекладний підхід** (Grammar-Translation Approach) спрямований на вивчення та аналіз граматичних правил цільової мови. У цьому підході відпрацювання граматичних структур здійснювалося за допомогою засобів перекладу на рідну мову і навпаки. **Повне фізичне відтворення** (Total Physical Response) – підхід до вивчення мови, який використовує рухи тіла під час і для засвоєння нової мови [40].

Сугестивне відкриття (Guided discovery) – підхід, коли вчитель наводить приклади мовних елементів та допомагає учням самим відшукати правила. **Навчання з опорою на зміст предмету** (Content-based learning) – підхід, у якому викладання організовано навколо змісту чи інформації, яку отримують учні. **Комунікативний підхід** (Communicative approach) підкреслює важливість реального спілкування для навчання, власне на якому ми робимо акцент [57].

Усі вище подані підходи є ефективними у комбінації один з одним. Для цього існує термін в англійській мові «eclectic approach» – використання різних підходів як одного цілого задля досягнення поставленої мети вчителем, опираючись на особливості, завдання та запити учнів [15].

Преходимо до самого поняття «комунікативний підхід». На думку Д. Річардса, комунікативний підхід – це «набір загально узгоджених принципів, які можна застосовувати різними способами, залежно від контексту викладання, віку учнів, їхнього рівня, їхніх навчальних цілей...» [51].

Словник Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics також визначає комунікативний підхід з точки зору учнів як «підхід до іноземної

або другої мови, який підкреслює, що метою вивчення мови є комунікативна компетентність» [52, с. 91].

С. Савінгтон [55] припускає, що «основним моментом, який слід враховувати при викладанні мови за допомогою комунікативного підходу, є «комунікативна компетентність», термін, який вводить у обговорення використання мови під час вивчення другої чи іноземної мови. Це не означає, що комунікативний підхід не враховує граматику чи структуру. Справа в тому, що спілкування не може відбуватися за відсутності структури або граматики, тому потрібен набір спільних припущень про те, як працює мова, а також готовність учасників співпрацювати в обговоренні значення».

Отже, комунікативний підхід для навчання іноземної мови з'явився у 70-х роках ХХ століття у Великій Британії, виникненню котрого посприяли такі дослідники та науковці як Д. Брунер, Д. Грін, Л. Кунч, М. Макош, Д. Уілкінс, Д. Хаймз. В Україні почав використовуватись у 90-х роках; описаний у працях українських авторів Ф. Бацевич, О. Вовченко, О. Петрашук, Т. Стетченко. Об'єктом дослідження комунікативного підходу є мова (будь-який написаний або ж усний текст), проте мова не як самостійна одиниця, а як сукупність факторів її творення: хто, з ким, яким чином, та з якою метою комунікує. Основна мета такого підходу – навчити учнів вільно спілкуватися іноземною мовою, наділити учнів знаннями про мову, розвинути їхні мовленнєві навички та вміння, які в подальшому забезпечать їх у різноманітних мовленнєвих ситуаціях. Комунікативна ситуація, разом зі всіма факторами, які мають вплив на характер, мету, та засоби спілкування, є фундаментом комунікативного підходу. Така методична концепція направлена на створення ситуацій реального спілкування та розвиток навиків застосування засвоєного матеріалу на усі схожі ситуації. Звідси й різноманіття вправ з використанням діалогів, ситуації рольового спілкування, рольових ігор та симуляції реальної комунікації, у межах якої людина виступає не тільки як мовець, а й як слухач, адже без слухання не існує

говоріння. Тому комунікативний підхід створює націлену на розвиток аудіювання спеціальну систему вправ і завдань, яка вибудована за допомогою автентичних матеріалів, що представлені у контексті різних комунікативних ситуацій: радіо-оголошення, реклама, інформація з автовідповідача [28, с.9].

Не мало важливим є усвідомлена необхідність використання рідної мови як основи для порівняння чи прогнозування можливих помилок, що є досить вагомим фактором для вчителя. На добре знайомій учням мові значно простіше пояснити граматичний матеріал, та завжди можна посилатися на рідну мову при виникненні труднощів. Окрім рідної мови, важливо опиратись і на культуру та життєвий досвід учнів. Осягнення специфіки культури іноземних країн зазвичай пізнається через усвідомлення власних культурних та національних особливостей, звичаїв та традицій. Комунікативний підхід до навчання має такі цілі: порівняння двох культур, пошук спільного та відмінного і реакція на них з урахуванням як політичної, так і соціокультурної коректності. Базою матеріалу та його опрацювання є процес усвідомлення. Учень розуміє всю необхідність формулювання висловлювання через розуміння ситуації. З усіх чотирьох видів діяльності при комунікативному підході найбільше приділяється уваги говорінню та читанню [28, с.6].

Процес говоріння здійснюється не як повторення чи симуляція, а як усвідомлена діяльність: дискусія, наведення аргументів для переконання співрозмовника, висловлення власної думки. Тепер під час уроку ми не вивчаємо дуже складних граматичних конструкцій чи важку лексику, а широко використовуємо ігрові ситуації, роботу в парах та групах; також є цікаві завдання на пошук помилок, порівняння, які дають змогу розвивати не тільки пам'ять, а й логіку, вчитися аналітично та образно мислити. У такий спосіб, комунікативний підхід до вивчення англійської мови створює умови наближення до справжніх життєвих ситуацій та спілкування. В таких умовах змінюється роль вчителя.

Якщо до цього учитель контролював навчальний процес та пояснював матеріал – зараз він є партнером та радником. [28, с.8]

При комунікативному підході вчитель виконує кілька ролей: керівник, організатор, координатор та інші. Д. Хармер пояснює роль учителя при комунікативному підході таким чином:

- вчитель є контролером всього, що відбувається у класі. Він контролює не тільки те, що учні роблять, але й коли вони говорять і якою мовою користуються;

- вчитель є керівником, організатором діяльності;

- вчитель є оцінювачем, який дає відгуки та поради, а також виправляє та виставляє оцінки.

- вчитель є учасником (співрозмовником) в організованій діяльності, такій як дебати або рольова гра;

- вчитель як спонукач заохочує учнів до участі або вносить пропозиції щодо подальших дій;

- вчитель є джерелом мови і знань;

- вчитель є інструктором, який викладає нові мовні моменти та навчає учнів мовних навичок [39, с. 109].

Будь-який підхід до навчання має як переваги, так і недоліки, котрі повинні вдосконалюватись та коригуватись під час роботи. Мова йде про викладання граматики. Згідно з аналізами кількох комунікативних підручників іноземних видань, граматичний матеріал подається не зовсім системно, а роз'єднано. Ми вважаємо, що в комунікативному підході повинні поєднуватися різноманітні способи навчання, які не несуть шкоду граматиці, позаяк знання та вміння застосовувати граматичні ресурси мови становлять один з багатьох складових комунікативного підходу [57].

Отже, як впливає з вище сказаного: за допомогою комунікативного підходу учень вивчає мову не як систему, а вчиться взаємодіяти з іншими за допомогою мови в залежності від ситуації спілкування; процес навчання є

усвідомленим та не відбувається шляхом утворення рефлексів; граматичний та лексичний матеріал подаються дозовано і поступово та залежать від того, скількома комунікативними темами володіє учень і скільки ще потрібно освоїти; широке застосування комунікативного підходу у світі забезпечує доступність безлічі навчальних ресурсів; не зважаючи на те, що даний підхід до навчання іноземної мови міцно закріпився у методиці, він не став незмінною системою – у нього і надалі постійно вносять корективи та по можливості позбуваються недоліків; гнучкість такого підходу доводить його активне застосування в освітніх сферах.

1.2. Основні принципи комунікативного підходу.

Комунікативний підхід приділяє багато уваги учням, щоб практикувати мову, і саме це допомагає навчитися розвивати їхню комунікативну компетентність. Для цього існують принципи, які необхідно враховувати. У зв'язку з цим різні дослідники виділяють різні принципи комунікативного підходу, наприклад, Д. Філіпс, вважав, що комунікативний підхід є «спробою уникнути формальних (або традиційних) підходів, що ґрунтуються на граматиці і перекладах, і перейти до підходів, за допомогою яких студент використовуватиме мову як засіб спілкування» [49, с.12].

Наступні принципи комунікативного підходу К. Брумфіт (С. Brumfit) класифікує таким чином:

1. Учні вчаться як свідомо, докладаючи зусиль, так і несвідомо без зусиль.
2. Навчання може бути зосередженим на грамотності чи вільному володінні мови. Вільне володіння мови (в якому наголошується на відкритих комунікативних заходах, що відбуваються в реальному часі) швидше за все сприятиме підвищенню навчання (learning), ніж грамотності.

3. Помилка – це нормальне явище при вивченні мови; часті виправлення є марною тратою часу та не вважаються продуктивними.

4. Опрацювання (processing) мови відбувається зверху вниз (top-down), а не знизу вгору (bottom-up), відтак сприймається як «ціле» і лише пізніше аналізується на необхідні частини.

5. Завдання розроблені з урахуванням певної структурної чи функціональної категорії. Скоріше вони будуть вибрані через їх комунікаційну відповідність у рамках всієї діяльності.

6. Комунікативні завдання перевершують лінгвістичні вправи, спонукаючи до навчання.

7. Щоб віддзеркалити реальне спілкування, потрібно інтегрувати основні мовні навички. Тому аудіювання, говоріння й інших навичок не можна навчати окремо. Натомість вони мали б бути невід'ємною частиною будь-якого завдання.

8. Чим більша відповідальність буде покладена на учнів, тим ефективнішим буде їхнє навчання. Тому залишено багато простору для самостійної роботи для підтримки групи однолітків. Мотивація збільшується завдяки завданням з вирішення проблем (problem-solving activities), яка залучає як когнітивні, так і емоційні ресурси учнів.

9. Як аналітичне, так і творче мислення повинні мати простір у діяльності та завданнях.

10. Мова, що використовується в класі, є безпосередньо актуальною та невід'ємною у завданні, а не вивчається для можливого та гіпотетичного використання [35].

Зважаючи на думку Д. Ларсена-Фрімана, можна виокремити такі наступні принципи комунікативного підходу:

1. Вивчення мови учнями через використання її для спілкування.
2. Метою уроків у класі повинно бути автентичне та змістовне спілкування.

3. Вільне володіння є важливим аспектом спілкування.
4. Спілкування включає інтеграцію різних мовних навичок.
5. Навчання – це процес творчого конструювання, який передбачає спроби та помилки [45].

Є. Пасов сформулював наступні принципи комунікативного навчання іноземної мови, що дають можливість одержати повноцінне розуміння комунікативного підходу.

1. Принцип мовленнєво-розумової активності окреслює найперше таку організацію навчання, у якій відбувається постійний процес спілкування. Для того, аби була єдність мислення і мовлення в процесі навчання комунікації, слід в першу чергу попиклуватись про активізацію мовленнєво-розумової діяльності учнів. Згідно з цим принципом, змістова основа комунікативного навчання – проблемність. Щоб організувати такий процес, потрібно зробити вибір тих проблем та ситуацій, які можуть активізувати мозкову діяльність учнів та викликати у них запит в їх обговоренні. Принцип мовленнєво-розумової активності визначає будь-яку фразу чи текст як ті, що мають комунікативну цінність, тобто використовуються комунікантами при спілкуванні. Даний підхід спонукає не до зовнішньої, а саме внутрішньої активності школярів, коли вони задіяні в ході комунікації, не вимовивши й слова [16, с.120-121].

2. Принцип індивідуалізації Є. Пасов вважає «серцевиною комунікативного навчання, одним з головних засобів створення мотивації» [16, с.120-121]. Щоб підтвердити власну ідею, він цитує слова Г. Рогової, що «навчання іноземної мови, мабуть, більшою мірою, ніж навчання будь-якого іншого предмета, потребує індивідуального підходу» [20, с. 46].

Комунікація завжди особиста та містить усі риси індивідуальності особистості: індивідуальні, суб'єктні і особистісні.

3. Принцип функціональності вважається багатоаспектним та розкриває в навчальній системі спілкування дуже багато. Перш за все він визначає функціональний відбір та формування засобів мовлення.

4. Принцип ситуативності передбачає визнання ситуації як одиниці організації процесу навчання іншомовного спілкування. Обставини комунікативного навчання покривають демонстрацію мовленнєвого матеріалу, організацію мовленнєвих навичок; розвиток таких якостей та умінь, як «цілеспрямованість, динамічність, продуктивність, є основою організації мовленнєвих одиниць» [16, с.123].

5. Принцип новизни охоплює увесь процес навчання, а його втілення значно суттєве для результативного навчання. Новизна торкається «змісту матеріалу (текстів, вправ), умов навчання (організації навчання), прийомів навчання, форм організації навчального процесу (видів уроків) та ін.». Принцип новизни подає у потрібній кількості підтримку інтересу до навчання, формування навичок мовлення, піднесення продуктивності і динаміки мовлення, розвиток комунікативної функції мислення [16, с.123].

Погоджуючись із Є. Пасовим, перелічені принципи є хорошою основою оволодіння не лише вмінням комунікувати, мається на увазі навчальний аспект, а й сприяння до розв'язку пізнавальних, виховних та розвивальних задач навчання, ми впевнені, що вони є і будуть часними і у подальшому для навчання англійської мови.

1.3. Особливості комунікативного підходу.

Згідно із С. Савінгтоном [55], основна мета комунікативного підходу – це комунікативна компетенція, а мова є ключовою формою спілкування. Отже, вивчення мови означає навчання комунікації, тобто навчання правильному використанню мови для передачі сенсу в соціальних контекстах. При

комунікативному підході всі види діяльності впроваджені з метою вдосконалення комунікативної компетентності учня.

Комунікативна компетенція, згідно із М. Свенном, включає принаймні чотири елементи:

- граматичну правильність (компетенцію в формі мови);
- соціолінгвістичну компетенцію (вміння користуватись мовою правильно у різних соціальних контекстах);
- дискурсну компетенцію (узгодженість і зібраність висловлювання понад рівнем речення);
- стратегічну компетенцію (вміння використовувати технічні прийоми або стратегії, такі як жести чи «розмова навколо» невідомого слова, щоб подолати обмеження у знаннях мови) [56].

Існують стратегії навчання мови, орієнтовані на мету комунікативної компетенції. Навчальні стратегії полегшують, прискорюють та оптимізують навчальний процес. Деякі з них корисні для комунікативної компетенції загалом. Наприклад, метакогнітивні стратегії, такі як приділення уваги та самоконтролю, дозволяють учням зосереджуватись, планувати й оцінювати свій прогрес. Основна стратегія, яку інколи перераховують серед когнітивних стратегій – це практикування іноземної мови з великою кількістю значущого реального введення. Усі інші когнітивні стратегії також стають учням в нагоді, щоб розуміти та відтворювати змістовні повідомлення іноземною мовою [37, с.235].

Стратегії пам'яті допомагають як запам'ятовувати учням те, що вони чуять і читають, так і зберігати в пам'яті цю інформацію за бажанням для спілкування. Стратегії компенсації допомагають учням здогадуватися про значення слова чи речення; осмислено висловитися, навіть якщо вони не володіють повними лінгвістичними знаннями.

У розмовах, наближених до реальних (які відтворюються через комунікативний підхід), учні отримують такий же природній зворотній зв'язок

від співрозмовників, що дозволяє їм зрозуміти, чи був процес спілкування вдалим. Такий зв'язок має форму як словесної мови, так і мови тіла і включає багато видів емоційних виражень – розгубленість, розуміння, задоволення, сумнів, скептицизм, гнів. Соціальні стратегії вивчення мови стають в нагоді учням при розумінні відгуків та реакції на них. Соціальні стратегії забезпечують посилення взаємодії та емпатичне розуміння – дві якості, необхідні для досягнення комунікативної компетенції [48, с.37].

Крім того, існують афективні стратегії, які допомагають учням впоратися з швидкими, іноді викликаючими тривогу справжніми розмовами. Афективні стратегії розвивають впевненість у собі та наполегливість, необхідні для того, щоб учні активно залучалися до вивчення мови, що є вимогою досягнення комунікативної компетенції [37, с.237].

Саме названі вище стратегії служать для розвитку комунікативної компетенції зі всіх боків. Крім того, деякі стратегії чи групи стратегій однозначно сприяють розвитку конкретних аспектів комунікативної компетенції: граматичних, соціально-лінгвістичних, дискурсних та стратегічних елементів. Наприклад, стратегії запам'ятовування, такі як використання образів і структурованого огляду, і когнітивні стратегії, такі як аналіз, дедуктивне міркування та контрастний аналіз, підсилюють граматичну правильність. Соціальні стратегії – постановка питань, співпраця з носіями мови, співпраця з однолітками та культурне усвідомлення значно сприяє соціолінгвістичній компетентності. Стратегії компенсації, у тому числі використання контекстуальних підказок для здогадування, та соціальні стратегії, такі як співпраця та постановка запитань, заохочують до більшої кількості автентичного спілкування і таким чином підвищують компетенцію дискурсу. Стратегія компенсації – здогадування, коли значення невідоме або використання синонімів чи жестів для вираження значення невідомого слова чи виразу, що і є основою стратегічної компетенції [48, с.36].

Отже, існують такі особливості навчальних стратегій, які «розширюють роль викладачів іноземних мов, є проблемно-орієнтованими та які можна сформулювати; на їх вибір впливає чимало факторів; які дають змогу студентам стати більш самостійними; які залучають багато аспектів пізнавальної діяльності та які є гнучкими» [23].

У комунікативному підході комунікативне значення має виняткову важливість. Багато прихильників цього підходу вивчали природу та відповідність значень. Наприклад, Д. Вілкінс запропонував поділ комунікативного значення на дві категорії: поняття (час, послідовність, кількість, місце, частота) і функції (запити, відмови, пропозиції, скарги, переконання). З цієї системи значень впливає концепція умовно-функціональної програми іноземної мови «Threshold Level», розроблена Радою Європи на основі праці Д. Вілкінса. Навчальний план програми включає такі основні функції як поширення та пошук фактичної інформації, вираження та з'ясування ставлення, виконання завдань та спілкування; загальні поняття: часові, якісні і реляційні; і різноманітні конкретні поняття, пов'язані з домом, погодою, людьми тощо [59].

Комунікативне значення може бути виражене через автентичну або майже автентичну мову. Автентична мова є справжнім засобом повсякденного спілкування в розмовах, газетах, книгах, статтях, радіопередачах, телепередачах, меню, розкладах, плакатах, рекламних щитах тощо. Залежно від рівня компетенції або навичок учнів, вчителям іноді необхідно зменшити або спростити їхнє мовлення, що призведе до видозміненої автентичної мови або «розмови вчителя». Це особливо часто зустрічається на початкових етапах вивчення мови. Така мова є набагато реалістичнішою та більш контекстуалізованою, ніж традиційні вправи.

Акцент на автентичній мові передбачає спілкування на рівні дискурсу (тобто вище рівня окремих слів або ізольованих речень). Автентична мова завжди контекстуалізована, тобто є частиною більшого комунікативного контексту.

С. Крашен продемонстрував важливість того, щоб учні отримували велику кількість такого змістовного, автентичного внеску, часто лише на сходінку вище поточного рівня повного розуміння учнями [44].

Відповідно до загальноєвропейських рекомендацій Ради Європи, ключова мета вивчення іноземної мови – це вільне володіння нею, а отже опанування комунікативною компетенцією, до якої ми відносимо чотири навички, а саме аудіювання, читання, говоріння і письмо. У комунікативному підході найбільший акцент робиться, звісно, на говорінні, тому варто розглянути його головні компоненти – **монологічне та діалогічне мовлення** [5].

Спочатку розглянемо монологічне мовлення. Монологічне мовлення – це «безпосередньо спрямований на співрозмовника чи аудиторію організований вид професійно-спрямованого усного мовлення, який передбачає висловлення однієї особи» [24, с. 28–30].

Монологічне мовлення – аспект навчання, який дозволяє структурувати мислення, тобто думати логічно і висловлюватись таким чином, щоб думка була організована правильно та зрозуміла слухачам. Оволодіння усною комунікацією є ключовим завданням учнів на уроках англійської мови в більшості за допомогою навичок говоріння та аудіювання (передача інформації – говоріння, сприймання на слух – аудіювання). Усна комунікація буває монологічної форми, коли учень веде власне висловлювання, а інші учні слухають. Ми можемо спостерігати монологічне мовлення в таких видах діяльності як доповідь, розповідь на уроці, виступ на сцені чи телебаченні [19].

Для реалізації монологічного мовлення особа керується власною логікою та розумінням самої ситуації спілкування.

Насправді важко монологічне мовлення відокремити від діалогічного. У більшості випадків монолог – це частинка діалогу, але йдеться саме про частину, де висловлення є більш розгорнутим і схоже на закінчену думку. Саме тому

система діалогічного мовлення включає в себе монолог, якому притаманний розвиток розгорнутих висловлювань.

Монологічне мовлення – процес складний і потребує підготовки, тому перед тим як працювати із великими за обсягом висловлюваннями, учні спочатку практикуються застосовувати знання в діалогічній формі, і починають саме з коротких речень з правильними граматичними структурами. Якщо в учнів достатній рівень володіння мовою, і вони засвоїли матеріал, пройдений на попередніх етапах, то саме у старших класах школярі вже здатні до вільного висловлення власних, великих за обсягом думок [2].

Проте, інколи бар'єром для відтворення монологічного мовлення можуть бути індивідуальні особливості учнів, обмеження матеріалу за програмою, обмеження в часі.

Зазвичай монолог, поширений для вивчення у школі, має тему та ідею, комунікативні, мовні та психологічні особливості, які обов'язково зауважуються під час навчання. Щодо мовних особливостей, речення в монологі є структуровані та завершені, фрази розгорнуті, саме висловлювання характеризується як повне. Монологу притаманні зв'язне мовлення та складний синтаксис.

Згідно з проектом Державного освітнього стандарту з іноземної мови, учні повинні опанувати наступні види монологічного мовлення:

- коротке повідомлення;
- розповідь;
- опис;
- розмірковування/переконання [13].

Учитель повинен формувати на уроках такі уміння монологічного мовлення:

- планування та початок розповіді;
- привертання уваги;

- дотримання хронології в розповіді;
- вміти подати розповідь в нехронологічному порядку;
- вміти додати фарб розповіді;
- вміти показати власну точку зору та оцінювати події навколо розповіді;
- вміти завершити розповідь.

Серед монологу-розповіді розрізняють монолог-оповідь та монолог-повідомлення. Оповідь – це переважно факти про оповідача, тобто про 1-шу особу, а повідомлення – це суто факти чи події у короткій та стислій формі.

Існує також монолог-міркування, який можна назвати висновком, що утворюється на основі процесу мислення та власних суджень. Тут зустрічаються складні та складнопідрядні речення причини і наслідку, інфінітивні звороти.

На заняттях з англійської мови в учнів мають формуватись наступні уміння монологу-міркування:

- констатація факту та його оцінка;
- виділення фактів і доказів для адекватної оцінки;
- аналіз фактів;
- викладення фактів з їх чіткою, послідовною та логічною організацією;
- власне ставлення до ситуації, спираючись на зазначені факти;
- відбір найважливіших аргументів;
- виклад різних думок щодо заданої ситуації та їх критична оцінка;
- заключна оцінка з опорою на аргументацію.

Монолог-переконання є одним із підвидів монологу-міркування. Його метою є формування поглядів та вміння переконувати, схилити до чогось.

Основні вміння для формування монологу-переконання:

- послідовний виклад необхідної думки;
- аргументація власних поглядів, мотивів, фактів;
- висновки на основі поданих фактів;
- вміння подати інші точки зору;

- причинний аналіз фактів;
- вирішення проблеми різними способами;
- висновки про правильність або навпаки хибність думок.

Варто зауважити, що не часто можна зустріти такі види монологу у самотійному вигляді. Подані види зазвичай поєднуються між собою (опис + роздум, розповідь + опис, повідомлення + розповідь + оповідь, тощо).

Щоб навчити школярів усіх видів монологічного мовлення, необхідно зробити акцент на вміннях та особливостях кожного з них. Учні повинні мати навички у складанні власних висловлювань не тільки з великим запасом слів, але й відповідно до вимог кожного монологу з граматики. Застосовуючи усі знання та вміння, учитель здатний подати матеріал для учнів доступно і якісно, що спричинить в подальшому тільки позитивні результати.

Монологічне мовлення завдяки своїй гнучкості може переходити в діалогічне, тому наступним розглянемо діалогічне мовлення.

І. Іпатій, О. Кузик, вважають, що діалогічне мовлення – «особливий вид мовленнєвої діяльності, що характеризується ситуативністю, зверненістю, вмотивованістю, спонтанністю, емоційною забарвленістю» [25, с.142].

А. Богуш і Н. Гавриш визначають діалогічне мовлення так: «форма мовної комунікації, учасники якої обмінюються репліками-висловленнями або реченнями» [25, с. 142].

Діалог – це взаємодія двох чи більше учасників спілкування (мовленнєвого процесу). Тому під час діалогу кожен по черзі приймає роль слухача і мовця.

Для початку пропонуємо розглянути комунікативні, психологічні та мовні особливості цього виду мовленнєвої діяльності. Діалогічне мовлення підпорядковує наступні комунікативні функції:

- запит на інформацію — повідомлення інформації (відповідь);
- прохання, наказ, порада як пропозиція – прийняття/неприйняття пропозиції;
- обмін думками;

– переконання/обґрунтування власної позиції.

Кожна з вище перерахованих функцій підпорядковує особливі мовні засоби та є головною у наступних видах діалогів, які є найбільш використовуваними на уроках англійської мови: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін думками, діалог-обговорення.

Згідно із «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти» обсяг власного висловлювання кожного співрозмовника у діалозі – 13 правильно оформлених реплік [18].

Ключові показники сформованості уміння ведення діалогу іноземною мовою:

- уміння почати діалог із застосуванням ініціативи (спонукання, запитання);
- уміння швидко відгукватися на слова співрозмовника із використанням реплік, яким притаманні комунікативні функції;
- підтримання бесіди, доповнюючи її репліками-реакціями;
- стимулювання співбесідника до висловлення думки, показуючи інтерес за допомогою оцінювальних реплік;
- продукування діалогічної єдності різних видів;
- продукування діалогів різних видів у межах запропонованих комунікативних ситуацій (в межах матеріалу, визначеного програмою для відповідного класу);
- вміння ввічливо перервати розмову в разі непорозуміння із співрозмовником і звернутися за допомогою [27].

Діалогічне мовлення по своїй природі є вмотивованим. Хоча у навчанні сам мотив з'являється не завжди. Тому, створити умови – це першочергове завдання для вчителя, адже таким чином в учнів зародиться необхідність висловитись, передати власні бажання чи відчуття (за висловом К. Станіславського це значить поставити школярів у «запропоновані обставини»). Такі чинники як сприятлива психологічна атмосфера впродовж уроку, взаємоввічливі стосунки, залучення до праці впливатимуть на вмотивованість ведення діалогічного мовлення [14].

Діалогічне мовлення, як і монологічне, можна охарактеризувати як звернення до когось, бо спілкування відбувається між учасниками, у яких проходить процес комунікації. Передумовами діалогу є зорове сприйняття комуніканта і деяка недосконалість висловлювань, які можна довершити невербальними засобами спілкування (жестами, контактом очей, мімікою, позами комунікантів). Завдяки їм співрозмовник здатний висловлювати сумніви, почуття, припущення та емоції. Найважливіша особливість діалогічного мовлення – це ситуативність. Діалогічне мовлення вважається ситуативним, тому що зміст стає зрозумілим тільки у контексті ситуації, в якій воно відбувається. Водночас, монологічне мовлення вважається складнішою цілеспрямованою зв'язною формою мовлення, ніж діалогічне і потребує більше часу для його відтворення. Також монолог є основою діалогу.

1.4. Психолого-фізіологічні особливості учнів старшої школи та їх вплив на формування словникового запасу.

Насамперед, навчання залежить від психологічних, а також вікових особливостей учнів, тим самим впливаючи на розвиток особистості. Згідно з віковою періодизацією, старший шкільний вік або юнацький, припадає на 15-18 років. Головний вид діяльності: навчання. Зважаючи на збагачення знань, які школярі застосовують, щоб пояснити реальні факти, вони стають більш свідомими і серйозніше сприймають процес навчання. Старшому шкільному віку притаманні два типи школярів: ті, які розподіляють вподобання порівну, і ті, хто має головний інтерес до чогось одного [29].

Саме характер мотивів спонукає різницю у відношенні до навчання. Це є мотиви, що стосуються майбутнього, а саме бачення світу, плани й наміри. У цей період в школяра з'являється ціль, жага до самоосвіти, бажання дізнаватися все нову і нову інформацію у сфері, яка йому до вподоби [1].

Водночас це досить непростий період у житті кожного учня. Саме зараз завершується статеве дозрівання. Школярам притаманний інтенсивний фізичний і розумовий розвиток. Формуються також такі якості характеру, як впевненість, впевненість, завищена самооцінка, часом закритість або зневіра в собі.

Найважливішим завданням постає визначення життєвої дороги, тобто учні бачать навчальний процес як той, що зможе принести їм користь у подальшому. Часто навчальний процес для учнів старшої школи є систематизацією матеріалу. Оскільки старші учні стоять на порозі вступу в самостійне життя, це створює нову соціальну ситуацію розвитку. Учні старшої школи оцінюють навчальний процес більше як можливість того, що він дасть для їх майбутнього. У старшій школі учні опановують теоретичні основи різних навчальних предметів.

Старші учні вміють логічно мислити, запам'ятовувати. Зокрема учням зазвичай нудно, якщо немає завдань для мозкової діяльності. Вони просто в захваті від різноманітних досліджень та експериментів, їм подобається творити і створювати щось нове, оригінальне. Школярів цікавлять не лише питання теорії, але й самий хід аналізу, способи, докази. Вони люблять, коли викладач пропонує обрати рішення між різними точками зору, потребує обґрунтування тверджень, вони з готовністю та радістю вступають у суперечку та наполегливо захищають свої погляди [4].

У цей період зміцнюється психіка, емоційне ставлення до навколишніх людей, життя стає більш стабільним і стійким. Старшокласники відчують потребу у підтримці, саме тому в цей період заводять справжніх друзів, яким зможуть довірити свої таємниці та розділяти свої вподобання. Але це не означає, що вони відсторонюються від дорослих. Їм навпаки більше хочеться отримати змістовну пораду при будь-яких проблемах чи важких ситуаціях. Старші школярі роблять перші кроки до самовиховання, адже з допомогою самокритики вони здатні адекватно оцінити своє відношення до інших та поведінку.

Експериментально доведено, що 15-річні школярі, майже як і дорослі, виконують завдання, де потрібно слідувати інструкціям, проте допускають набагато більше помилок там, де потрібно розробляти особисто стратегії, вирішувати самостійно проблеми, враховувати інші сторонні чинники, передбачати наслідки для всього оточення [21].

Позаяк розвиток основних пізнавальних процесів відбувся ще до старшого шкільного віку і на даному етапі вони лише вдосконалюються. Старші учні мають вагомі мотиви для довготривалого зосередження уваги, при чому увага утримується не лише, коли демонструють навчальний матеріал, а й коли його пояснюють. Провідним чинником зосередження уваги замість форми подання навчального матеріалу стає і його зміст.

Розвиток пам'яті у старшокласників пов'язаний із засвоєнням учнями прийомів, що сприяють запам'ятовуванню теоретичного матеріалу, тобто запам'ятовування за допомогою асоціацій, наперед складеного плану, виділення опорної інформації. У такий спосіб відбувається поєднання природжених здібностей і набутого вміння вчитися.

Дорослі учні можуть довго перебувати без руху, довше зосереджувати власну увагу, здатні контролювати свою поведінку, проте не дуже люблять робити помилки та ризикувати, свідомо ставляться до своїх дій, мають досвід та пізнавальні навички, їхня мотивація контрольована і свідома [22].

Отже, опираючись на такі факти, у вчителя є велика можливість цілком і повністю зацікавити учнів та мотивувати їх у вивченні іноземної мови. Варто зважати на їхній рівень володіння мовою, мотивацію та особистість. Такі риси характеру як товариськість, активність, допитливість або ж сором'язливість, чутливість і мовчазність впливають на міру участі кожного учня у навчальному процесі. Вчитель повинен забезпечувати стимулювання активної розумової діяльності, а саме творче використання методів проблемного навчання, а також репродуктивних методів, організацію навчального процесу з урахуванням рівня

розвитку учнів, створення сприятливої емоційної атмосфери, спілкування підлітків між собою та з учителем під час занять. Для формування стійких пізнавальних інтересів в школярів учителю рекомендовано використовувати на уроках такі елементи, як чітке повідомлення мети нової теми, порівняння результатів, обговорення вивченої теми, самоконтроль та самооцінювання.

1.5. Методи дослідження

Методи дослідження – це певні стратегії, що застосовуються для збору даних для проведення дослідження, щоб виявити нову інформації або покращення розуміння тої чи іншої теми. Існують різні типи методів дослідження, насамперед це **теоретичні** та **емпіричні** методи. Керуючись власними знаннями, слід зазначити, що теорія дуже тісно пов'язана із практикою.

Отже, нами були використані в першу чергу теоретичні методи, а саме: теоретичний аналіз (вивчення наукових матеріалів, бази для написання роботи: аналіз психолого-педагогічних, методичних джерел; нормативних документів), порівняння (активного й пасивного словникового запасу; шляхів та методів комунікативного підходу), узагальнення (у висновках до кожного пункту та загальних висновках), опис (шляхів та методів комунікативного підходу; результатів рівня сформованості словникового запасу учнів), синтез (на основі результатів ми вивели методичні рекомендації), абстрагування (ототожнення термінів «метод» та «підхід») та моделювання процесу формування словникового запасу учнів. Теоретичне дослідження дозволяє зібрати потрібні дані та інформацію, на основі яких ми робимо висновки, та з отриманим експериментальним матеріалом переходимо до практичних завдань.

З емпіричних методів були використані: педагогічне спостереження (тривале та систематичне: пасивна практика), збір характеристик, опрацювання, вивчення та аналіз шкільної документації і літератури, результатів роботи

(період проходження шкільної практики та пробного навчання), опитування (бесіди з вчителями, учнями), анкетування та тестування (під час пробного навчання в учнів 10 класу), статистична обробка даних (опрацювання графіків, рисунків та таблиць), метод пробного навчання (експеримент – перевірка теоретичних положень та гіпотези наукового дослідження); вивчення й узагальнення педагогічного досвіду (методичні рекомендації). За допомогою емпіричних методів ми отримали можливість вивчити кількісні та якісні характеристики на основі даних про стан процесів та об'єктів. Отримана інформація в подальшому може опрацьовуватись теоретично.

Усі вище перераховані методи в основному застосовуються у комплексі для якісного результату дослідження, окремо вони не несуть значної цінності в об'ємній роботі. Позаяк провести справді вдале дослідження можливо тільки завдяки правильно підібраним методам педагогічного дослідження.

Висновки до Розділу 1

Сьогодні комунікативний підхід розглядають як один з найдієвіших у вивченні іноземної мови, адже він занурює мовця в комунікативну, наближену до реальності ситуацію, та з допомогою цільової мови пропонує знайти вихід із неї. Мова вивчається у спілкуванні (контексті), граматичні правила не подаються під час заняття у звичній формі, бо вивчається мова, а не про мову (*fluency rather than accuracy*). Узагальнені принципи комунікативного підходу включають в себе комунікативну спрямованість, автономію учня, автентичність, особистісну орієнтацію, інтегроване навчання видів мовленнєвої діяльності. Метою комунікативного підходу є вільне володіння мовою, а отже володіння комунікативною компетенцією і її навичками: аудіюванням, письмом, читанням та говорінням, адже тільки вивчаючи їх в сукупності можна досягнути бажаного

результату. Все ж, більше уваги приділяється говорінню, а значить і його компонентам: монологічному та діалогічному мовленню.

На основі визначень різних науковців та дослідників, монологічне та діалогічне мовлення хоч і відрізняються за своїми видами та особливостями, проте вони тісно взаємопов'язані (діалог не може існувати без монологу). Дані види мовленнєвої діяльності є основою комунікації, що має прямий зв'язок із навчанням за допомогою комунікативного підходу.

Беручи до уваги психолого-педагогічні чинники учнів старшої школи, можна виокремити основне: процес навчання займає основну частину життя школярів, тому що в близькому майбутньому їх чекає вибір професії і сфери розвитку. Зокрема учні люблять активну мозкову діяльність, процес обговорення, підтримання або протиставлення думок, аргументацію власних та чужих суджень, вираження ідей і поглядів. Також їм важлива думка старших, окрім однолітків. Увага та фокус на занятті зберігаються значно довше, ніж раніше, а всі навчальні дії вмотивовані.

Окремим пунктом описані теоретичні та емпіричні методи дослідження, що використовувались при написанні роботи. Основними методами були аналіз, синтез, опис, порівняння, узагальнення; педагогічне спостереження, опитування, тестування, анкетування, статистична обробка даних, метод пробного навчання.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ РОЗШИРЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ

2.0. Вступні зауваження.

У розділі розглянуто поняття «словниковий запас», особливості активного і пасивного словникового запасу, досліджено класифікацію комунікативних вправ, шляхи та методи розширення словникового запасу учнів старшої школи.

2.1. Тлумачення поняття словникового запасу.

Словниковий запас є чи ненайважливішим у вивченні мови, адже його можна вважати основою, базою для комунікації.

Словниковий запас — це набір слів, яким володіє людина у знайомій їй мові [31].

Словниковий запас – це певна кількість лексичних одиниць, за допомогою яких людина здатна оперувати задля передачі або отримання інформації, комунікації з іншими особами. В загальному, багато факторів впливає на запас слів людини: здібності, соціальний рівень, виховання, освіта і вподобання. Саме тому вкрай важко визначити точну кількість слів, для кожної людини він індивідуальний.

Варто одразу розглянути поняття «**активний**» та «**пасивний**» словниковий запас.

Активний словник – «основна з погляду вживаності частина лексики, що постійно й вільно функціонує в різних сферах суспільного життя» [17, с. 13].

Активний словниковий запас – це слова, котрі постійно використовуються людиною у повсякденному житті. За даними вчених, такий запас слів іноземної мови налічує до 6000-8000 одиниць, тоді як пасивний може містити близько 10000-15000 [26].

Пасивний словник – «частина лексики, що мало або зовсім не вживається у повсякденному мовному спілкуванні, але зрозуміла носіям певної мови» [17, с. 482]. Ми розуміємо термін «пасивний словниковий запас» як зрозумілі слова за значенням під час читання або прослуховування, проте які не вживаються у мовленні на постійній основі. Варто розуміти, що дані мають тенденцію коливатись, адже все для кожного індивідуально.

Згідно з дослідженнями В. Френсіса і Г. Кучера [38], визначено, що володіючи всього лише запасом із 3000 іншомовних слів, які є часто вживані, можна зрозуміти близько 85% контексту того чи іншого повідомлення.

Таблиця 1.1 Дослідження В. Френсіса і Г. Кучера

Розмір словникового Запасу	Покриття написаного тексту
0 слів	0%
1 000 слів	72.0%
2 000 слів	79.7%
3 000 слів	84.0%
4 000 слів	86.8%
5 000 слів	88.7%
6 000 слів	89.9%
15 851 слів	97.8%

Як показано на таблиці 2.1, із початковим рівнем знань у 1000 слів можна розуміти біля 70% контексту, а знаючи біля 16 тисяч слів, можна досягнути великих успіхів у розумінні англомовної лексики у контексті.

Аналізуючи слова заступника директора асоціації мовних шкіл English UK Х. Джейпса, що англійську мову можливо вивчити за 360 уроків на належному рівні, важливо було б внести деякі уточнення. Насамперед, все залежить від багатьох факторів: зважаючи на той факт, що мозок людини не запрограмований і кожен має здатність забувати, такі висновки можна вважати узагальненими, без прив'язки до індивіда. Навіть якщо поставити початкові та кінцеві терміни, у кожного результати будуть відрізнятися [6].

Оскільки за умовами шкільної програми лексичний мінімум вибірковий та направлений на цілі та зміст навчання іноземної (англійської) мови відповідно до рівня учнів, він має через використання на практиці зайняти місце в активному словниковому запасі школярів. Проте, активний словник формується у молодшій та середній школах, а увага учнів старших класів більше зосереджена на пасивному словниковому запасі задля розвитку навички читання. Запам'ятовування може бути як цілеспрямоване, так і мимовільне [9].

Як впливає з вище сказаного, пасивний словниковий запас значно більший за обсягом, ніж активний, в декілька разів. Проте варто пам'ятати, що ми як постійно вивчаємо нові лексичні одиниці, так і виводимо їх із вжитку або зовсім не користуємось. Та все ж ми прагнемо до якісного та продуктивного спілкування, отже лексикон повинен постійно розширюватися. Чим більше різноманітних слів ми задіюємо, тим більше наше мовлення починає грати барвами. Звісно, обидва словники є важливими, бо за допомогою активного ми здатні до висловлення власних думок, а пасивний дозволяє розуміти співрозмовника.

2.2. Шляхи розширення словникового запасу учнів старшої школи.

Розвиток та розширення словникового запасу людини є чи не найважливішим аспектом вивчення іноземної мови. Розмір запасу слів має суттєве значення. Щоб зрозуміло і чітко висловлюватись, треба володіти хорошим активним вокабуляром. Це не тільки бути здатним розуміти і розпізнавати велику кількість слів, це ще й значить вміти застосовувати їх правильно. Для носіїв мови це вимагає роботу когнітивних функцій, таких як пам'ять, увага, обробка інформації, сприйняття на слух, мислення. Отож, щоб розширити свій лексикон, основним завданням є присвята часу для вивчення нових слів на регулярній основі.

Словниковий запас має велике значення для обміну або розуміння думок, почуттів, думок та ідей різних людей або текстів. Р. Аль-Джаріф [32, с.3] стверджує, що, вивчаючи нові слова, студенти можуть збільшити свій словниковий запас на слух, говоріння, читання та письмо, а також можуть покращити розуміння та продуктивність цільової мови. Крім того, відпрацювання словникового запасу в контексті, поєднання словникового запасу з читанням і письмом, а також надання учням різної лексичної інформації про досліджувані слова покращують вивчення словникового запасу учнів.

Метою навчання лексики є розвиток словникового запасу учнів і повне володіння ним. Д. Річардс [53, с.77-89] і П. Нейшн [46] перераховують різні речі, які учні повинні знати про слово, перш ніж його вивчити. До них належать значення слова, його усна та письмова форми, які «частини слова» воно має (префікси, суфікси та «кореневі» форми), його граматична поведінка (наприклад, його клас слова, типові граматичні моделі, у яких воно зустрічається), сталі словосполучення з ним (collocations), які асоціації слово має (наприклад, слова, подібні чи протилежні за значенням), які конотації воно має.

Дослідивши різні інтернет-джерела та провівши їх порівняльний аналіз, результати показали, що основними засобами збагачення словникового запасу з іноземної мови є наступні:

1. Об'єднання (connecting). Набагато легше запам'ятовувати слова, що належать до спільної теми. Слід зробити власний зв'язок між словами та організувати їх в майнд-меп (mind-map) у програмі або на сторінках записника. Критерієм вибору слів може бути тема, ситуація, фразові дієслова зі спільним словом, чи слова зі спільною граматичною темою (див. рис. 2.1).

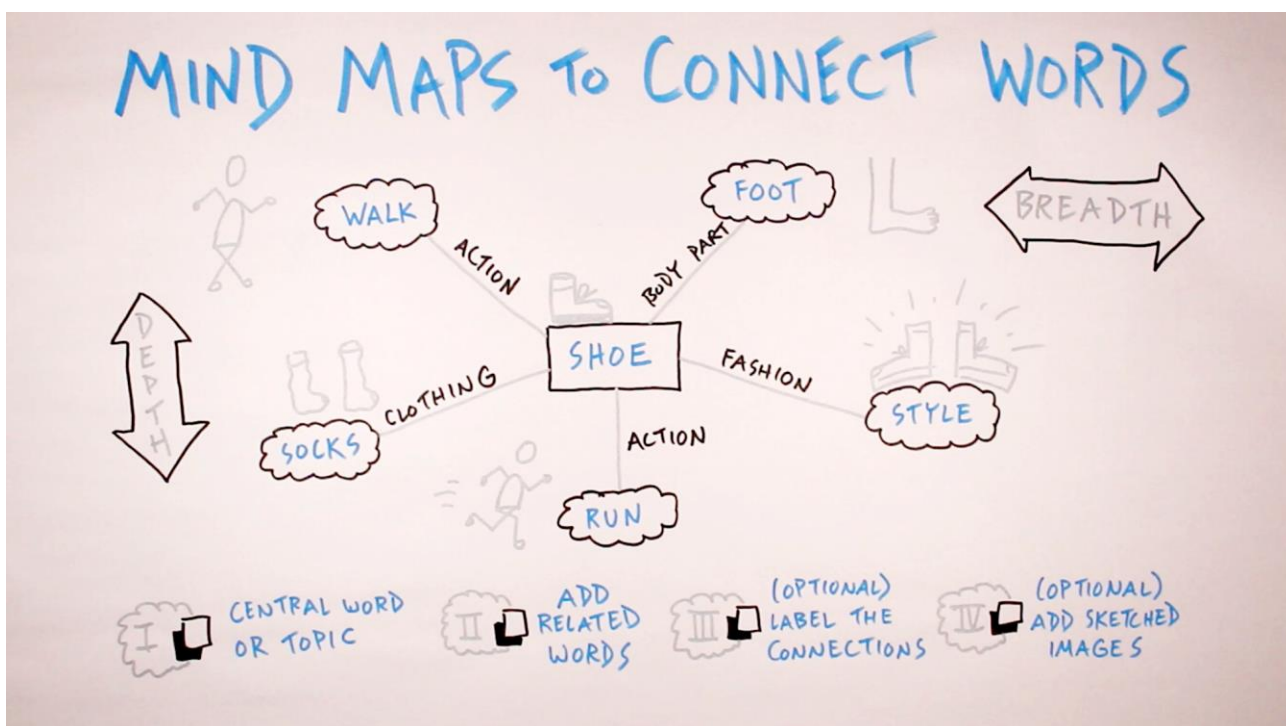

Рис. 2.1 Приклад оформлення майндмеп

Як показано на рисунку 2.1, по центрі аркуша може бути розташоване слово або потрібна тема, навколо слова чи теми ми додаємо інші слова та словосполучення, пов'язані із ними. Також можна для кращого сприйняття додати малюнки та поначити зв'язки між словами.

2. Записування (writing). Щоб зберегти у пам'яті нові слова, варто запропонувати учням записувати речення з ними або ж складати різні історії, використовуючи певну групу слів та виразів.

3. Малювання (drawing). Щоб вчити слова ефективно, потрібно звернути увагу ще й на тип сприйняття інформації людиною, чи це візуальне сприйняття, аудіальне, чи кінестетичне. Перший тип звісно керується зором, тому застосування різних карток, зображень, картинок, та й решти наочного матеріалу стануть чудовою нагодою для вивчення нових слів. Другий тип найкраще засвоює інформацію через слух, тому найкращі способи – це якомога більше прослуховування музики, подкастів, аудіокниг, чи перегляд фільмів/серіалів мовою, яка вивчається. Щодо останнього типу, уся інформація найкраще сприймається такими людьми через рух, а саме йдучи на роботу чи в магазин, гуляючи у парку або під час занять спортом. А також кінестетики можуть використовувати попередні способи вивчення слів як для візуалів, так і для аудіалів. Більшість людей є візуалами і наступний спосіб перетворитись у художника, малюючи різноманітні картинки пов'язані із словами, які вони вивчають. Малюнки добре провокують та викликають спогади в майбутньому. Це справді добре працює з візуальним типом людей, що навчаються, і навіть якщо ви не найкращий митець, малюнки часто допомагають закріпити слова чи ідіоми у вашій пам'яті.

4. Гра (acting). В даній ситуації йдеться саме про використання уяви та розігрування сценки чи ситуації, де необхідно використати нові слова.

5. Створення (creating). Наступна ідея створити флеш-карти і вивчати слова за допомогою них у класі чи у вільний час. Саме створення флеш-карток разом у класі з учнями допоможе і пришвидшить запам'ятовування слів.

6. Асоціювання (associating). Щоб зробити урок більш захоплюючим, ми можемо призначити різні кольори до різних слів. Пізніше ця асоціація допоможе

пригадати ці слова. На приклад, вчитель може використовувати окремо різний колір для дієслів, іменників та прикметників.

7. Слухання (listening). Викладач може використовувати ресурси на подібні трансляції новин, щоб чути застосування слів у контексті. Це допоможе учням розуміти правильну вимову слів та їх використання у реченнях під час живого мовлення.

8. Підбір (choosing). Вчителю слід пам'ятати, що теми, які цікавлять учнів, будуть краще сприйматися та легше запам'ятовуватись. Таким чином, можна підібрати додатково слова поза межами програми, які ви вважаєте цікавими, доречними та корисними.

9. Обмежування (limiting). Рекомендовано обмежувати вивчення від 10 до 15 слів на день, щоб бути більш успішним в запам'ятовуванні слів.

10. Спостереження (observing). Учням варто фокусуватися та ретельно приглядатись до слів, які вивчаються при читанні чи слухаючи іноземну мову. Корисно занотовувати приклади слів з реального життя, та навіть словосполучень, щоб бачити, як їх коректно використовувати [61].

11. Заміна (substitution). Цей спосіб є дуже цікавим та дієвим оскільки пропонує вивчення слів за допомогою рідної мови. Отже, ми вводимо у свою мову слова-замінники (скролити (scroll) – замість «листати», зумити (zoom) – замість «зближувати», свайпати (swipe) – замість «прогорнути», стрімити (stream) – замість «вести трансляцію»). Недоліком у цьому випадку може тільки бути «засмічення» власної мови, проте таким чином можна пришвидшити розширення активного словникового запасу, а також введення у мовлення потрібної лексики.

Існує безліч шляхів для вивчення слів. Усі учні вчаться по-різному, отже, що спрацювало добре для одного, зовсім не означає, що спрацює й для іншого. Далеко не всім потрібно використовувати вище перераховані шляхи розширення

вокабуляру – потрібно підібрати найефективніші та прослідкувати прогрес, адже тільки за допомогою практики людина вдосконалює своє мовлення.

Не варто недооцінювати пасивну лексику, бо вона має великий вплив на вивчення слів, які швидко можуть переміститись у активну лексику через регулярне застосування таких способів:

- вивчення правильної форми слів (впровадження їх у різних мовних ситуаціях в усній формі, в також створення питань та речень);
- інтелектуальні ігри (пошук синонімів/антонімів, різних категорій слів; кросворди);
- збагачення через літературу (книги, комікси, журнали, новини) [12];
- улюблені англомовні пісні, їх вивчення;
- створення постів на інтернет-платформах для іноземної аудиторії або знайомих;
- описування різних життєвих ситуацій та картинок [11];
- постійна практика нових слів (активне засвоєння).

Вивчаючи англійську мову, в учнів після досить швидкого приросту активної лексики на початку, з часом її кількість зменшується. Причинами цього можуть бути недостатня кількість годин уроків англійської мови у старшій школі, занадто великий вибір текстів і тем для навчання усного мовлення. Дані фактори не створюють умови для повторення і засвоєння однієї і тої самої лексики для опанування нею. Працюючи з учнями по шкільній програмі, можна також виокремити ще одну причину – недосконала організація подання лексичного матеріалу. А саме: у підручниках українського видавництва слова для вивчення подаються у формі списку з перекладом (наприклад, М. Кучма, Л. Морська «English») не маючи між собою взаємозв'язку (хіба що тільки у тексті); лексика завжди обмежена згідно з темою; лексика важко осмислюється, особливо якщо це граматичні теми або правила читання.

Отже, можемо виділити основні способи поглиблення знань з англійської мови учнів старшої школи під час уроків та за межами класу:

– словотвір. За допомогою словотвору можна значно розширити запас слів. Наприклад, в англійській мові від багатьох слів можна утворити інші частини мови, додаючи префікси, суфікси та закінчення (див. рис. 2);

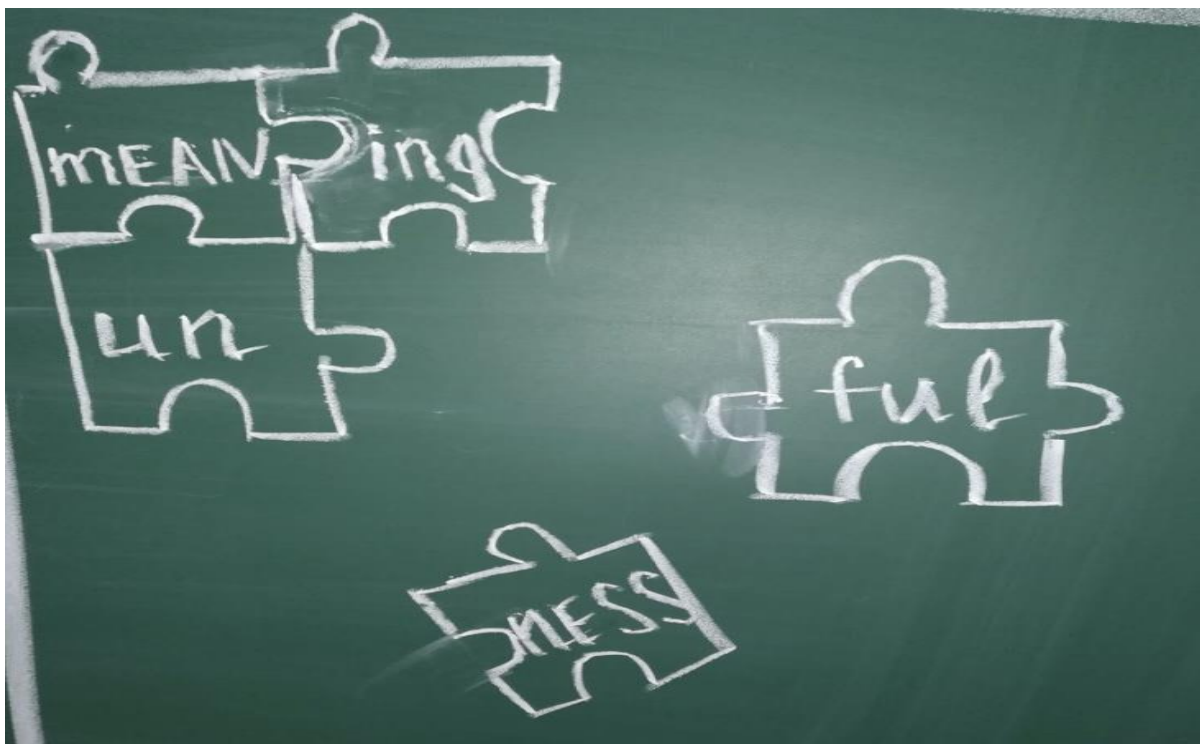

Рис. 2.2 Використання словотвору

Як показано на рисунку 2.2, можна легко розширити знання за допомогою словотвору, утворюючи від слова інші частини мови. Наприклад, «meaning – meaningful – unmeaningful – meaningfulness», чи «product – productive – unproductive – productivity».

– читання онлайн журналів (BBC News, CNL, Vogue, Cosmopolitan). Це можуть бути різноманітні ресурси, які є захоплюючі, цікаві та мотивуючі для учнів. Перед або протягом уроку можна виділити кілька хвилин для того, щоб учні кожного заняття ділились актуальною та корисною інформацією, а також лексикою із вибраних тем на власний розсуд;

– статті та дописи у блогах/соціальних мережах. Такі ресурси мають бути узгоджені з вчителем та відповідати темі заняття, або ж сам вчитель може їх адаптувати до заняття, створивши спеціальні завдання;

– перегляд відео/живе спілкування з носієм мови. Такі заходи можуть організовуватись як на рівні школи, так і за бажанням викладача, якщо є така можливість. Користь від цього буде неабияка, оскільки носії мови розмовляють природньо, що дає змогу учням сприймати правильну вимову слів, сталі вирази та фрази, структури речень, вживання слів у контекстах, які використовуються у повсякденному житті [57].

Існує велике різноманіття шляхів та засобів розширення словникового запасу, проте тільки вчителю вирішувати, які саме з них краще застосовувати відповідно до віку, рівня та особливостей учнів, як правильно комбінувати такі засоби, щоб вони були ефективні та дієві.

2.3. Методи та вправи для розширення активного словникового запасу.

Щоб покращувати комунікативні здібності учнів, вчитель повинен вміло володіти усіма методами навчання іноземної мови комунікативного підходу [28].

Ми погоджуємось із Ентоні, який трактує метод як «рівень, на якому теорія реалізується на практиці і на якому робиться вибір щодо конкретних навичок, яким потрібно навчати; змісту, якому потрібно навчати; порядку, в якому буде представлено контекст». [21, с.63–7].

Існують такі методи комунікативного підходу:

1. **CLIL метод** (Content and Language Integrated Learning) – метод інтегрованого навчання, де предмет вивчається цільовою мовою (англійською), а не рідною мовою. Завдання розроблені спеціально для вивчення мови, щоб учні могли сконцентруватися на мові і користуватись нею в процесі вивчення теми

інтегрованого уроку. Наприклад, у двомовній школі, коли учні досягають певного віку, половина предметів (математика, наука) можуть викладатись англійською мовою (hard CLIL). Звичайно, у звичайних загальноосвітніх закладах не надається така можливість, проте не виключається кооперація вчителів різних предметів задля спільного проведення уроку. Вони можуть виділити окрему тему у рамках плану предмету та провести спільно заняття (soft CLIL). Вивчення англійської мови можна сміливо та ефективно поєднати з такими шкільними предметами як образотворче мистецтво, музика, технології, економіка, географія, історія, математика, природничі науки.

Щодо матеріалів, вони завжди підкріплені візуально: саме це допомагає учням з невисоким рівнем мови розуміти поданий матеріал, розвивати комунікативні навички (висловлювати власні ідеї згідно з темою уроку, застосовувати відповідну лексику).

Роль вчителя на уроці – бути провідником та дуже мало розмовляти, адже основна увага приділяється розмовам між учнями. Важливо використовувати наступні види діяльності на занятті: відкриті запитання, дискусії, мозковий штурм, зворотній зв'язок між учнями (peer feedback), дебати, рольові ігри, групові презентації.

За допомогою CLIL методу можна розвивати когнітивні навички учнів а також мислення (припущення, розмірковування, оцінювання ситуації, судження).

В рамках культурного питання даний метод пропонує розвивати в учнів хороше ставлення та відчувати відповідальність за себе та свої дії у ширших масштабах.

Отже, метод об'єднує не тільки учнів, а й вчителів різних спеціальностей, працює над покращенням комунікативних навичок учнів. Пізніше ці знання можуть бути застосовані учнями в майбутньому в різних сферах діяльності [36].

2. **STEAM-методом** є інтегрований підхід до навчання іноземної мови із тісним та цілеспрямованим зв'язком між технічною діяльністю та креативністю. Роль вчителя переходить у наставника, акцент уроку зміщується з вчителя на практичну проблему та її вирішення. За допомогою даного методу у школярів виховується критичне мислення (*critical thinking*), гнучкість (*flexibility*), практично-орієнтоване мислення (*practical-oriented thinking*) [41].

Оскільки цей метод поєднує у собі вивчення мови через призму інших предметів (математики, біології, інформаційних технологій і тд.), у 2016 році були опубліковані «Концептуальні засади реформування середньої освіти в НУШ, серед яких ключові компетентності це:

- логічне та математичне мислення;
- знання в сучасних технологіях та природознавстві;
- знання в галузі інформаційно-комунікаційних технологій;
- знання у культурній сфері.

Такий метод навчання є досить дорогавартісним, оскільки передбачає використання спеціальних лабораторій, принтерів, фото- та відеостудій, сучасної техніки тощо. Але окрім обладнання необхідні також кваліфіковані викладачі, які здатні володіти знаннями у всіх сферах, а особливо STEAM-методом викладання. Так школярі навчаються у створеному середовищі, що в майбутньому допоможе їм при зіткненні з проблемами та в подальшому їх вирішенні [30].

3. **Метод проєктів** (Project method) є засобом інструкцій, в якому учням подають певну кількість проєктів чи ситуацій. Школярі мають змогу самостійно обрати проєкт, спланувати дії та реалізувати його у групі з іншими. Роль вчителя змінюється на роль провідника, а інколи партнера по роботі. За словами В. Кілпатріка, засновника методу, метод проєктів – це “a whole hearted purposeful activity proceeding in a social environment” (безмежна цілеспрямована діяльність, що переходить в соціальне середовище) [43]. Метод проєктів є абсолютно

студенто-центричним, тому що техніки, методи і сам план роботи студенти вибирають на свій розсуд, цим самим вчать на власному досвіді.

Можна виділити п'ять послідовних пунктів методу проєктів:

- вибір проєкту;
- ретельне планування;
- виконання проєкту;
- оцінювання;
- покроковий запис дій.

Над цим покроковим планом учні працюють колективно, що робить навчання змістовним, захоплюючим та важливим. В учнів розвивається критичне мислення, відчуття свободи, відносини у співпраці та інші соціальні якості [50].

4. Драматизація (Drama method or Dramatization)

Оксфордський словник тлумачить термін «драматизація» як «процес постановки п'єси з виховною метою» [47].

Ч. Уесселз визначає драматизацію як «не лише навчання мовлення, а й техніку, яку можна використати для розвитку певних мовленнєвих навичок» [60].

Попередні визначення можна застосувати до більшості форматів драми у викладанні мови, що включають рольову гру як форму драми. Сюди слід включити також вокальні та фізичні вправи, вправи на артикуляцію чи рухові ігри, що зробить урок набагато цікавішим та різноманітнішим. Для класифікації драматичної діяльності можна використовувати п'ять основних характеристик:

- мова в рольових іграх і сценках автентична;
- підготовка п'єси сприяє вільному володінню мови;
- діти можуть стати впевненими ораторами;
- підходить для всіх типів учнів;
- діти отримують задоволення від навчання, є вмотивованими [7].

5. Кооперативне навчання – це процес навчання, який здійснюється в умовах, коли діти допомагають одне одному в розумінні та інтернаціоналізації предметів.

Кооперативне навчання працює, коли успішні групи сприяють обміну учнями, що покращує міркування та мислення вищого рівня; когнітивну обробку, таку як повторення, систематизація та інтеграція інформації; сприйняття перспективи та пристосування до ідей інших; а також прийняття та заохочення серед тих, хто бере участь у роботі [42].

Під час кооперативної роботи учитель надає план роботи (інструкції), якого учні повинні притримуватись для успішного завершення роботи. Окреме завдання закріплене за кожним учасником групи, де учні повинні зрозуміти його, пояснити іншим учасникам, адже завдання взаємопов'язані, і знання кожного важливі для спільного результату.

Кожен відчуває свою важливість та страх підвести команду/групу, кожен вчиться співпрацювати з іншими, цим самим створюють процес навчання. Вчитель виконує допоміжну роль (facilitator), може допомагати групам, займати різні позиції та змінювати погляди, а найголовніше – робити аналіз результатів, шляхів та методів навчання у групах.

Виділяють наступні види кооперативного навчання:

- Думай – працюй у парі – ділись.
- Кажі та переключайся.
- «Круглий стіл».
- Трьохступеневе інтерв'ю.
- Кути.
- Графіті.
- Навчання разом.
- Команди – ігри – турніри.
- Складана картинка.

– Групове дослідження [3].

Ми також можемо поєднати кооперативне навчання з **методом Jigsaw** (зигзаг) [34]. Суть методу полягає у створенні кількох груп на чолі із лідером. Кожна група має доступ до окремого завдання (частини цілого завдання) та можливість ретельно ознайомитись із текстом. Опісля вчитель просить по одному учаснику кожної групи об'єднатись у нову, так би мовити «експертну групу», поділитись власними знаннями, обговорити цілісність завдання та підготувати презентацію, яку вони розповідатимуть, повернувшись у свої групи. Кожен повинен розповісти у групі свою частину тексту. На завершальному етапі вчитель може запропонувати тест, на перевірку засвоєння матеріалу під час уроку.

Річардс [51] класифікує вправи таким чином: **механічні, осмислені** та вправи з **комунікативною практикою**. Механічна практика стосується контрольованої діяльності, яку студенти можуть успішно виконувати, не обов'язково розуміючи мову, яку вони використовують. Прикладами такого роду діяльності можуть бути вправи на повторення та вправи на заміну, які призначені для відпрацювання граматики чи інших елементів. Осмислена практика відноситься до діяльності, де контроль мови забезпечується, проте учні повинні зробити осмислений вибір під час виконання таких завдань. Наприклад, щоб практикувати використання іменників для позначення місць, учням можна дати зображення карти вулиць із будівлями в різних місцях. Комунікативна практика стосується діяльності, де увагу сфокусовано на використанні мови в справжньому комунікативному контексті, де відбувається обмін реальною інформацією, та де мова, яка використовується, не є повністю передбачуваною. Наприклад, студентам, можна запропонувати намалювати карту відомої місцевості та відповісти на запитання про відомі або улюблені локації у цій місцевості, таких як, кафе, магазин, ресторан, тощо. Серед цих трьох типів

діяльності останнім є комунікативна практика, яка дуже тісно пов'язана з нашим дослідженням.

За допомогою методів комунікативного підходу мова (нова лексика) вивчається у контексті та ситуативно. Подані методи створюють умови, в яких учні вимушені застосовувати комунікацію для вирішення тих чи інших проблем; в яких учні почуваються не напружено, комфортно та без страху й переживань; в яких учні активно мислять та висловлюють власні ідеї та думки англійською мовою. Щодо поданої класифікації вправ, вона є справді поступова та доводить свою ефективність у подальшому використанні нових слів під час здійснення комунікативної діяльності.

Висновки до Розділу 2

Словниковий запас – це основа будь-якої комунікації. Для порозуміння з іншими потрібно правильно трактувати свої думки та ідеї, використовуючи коректну, відповідну лексику. Тому, варто розвивати активний словниковий запас для миттєвої мовленнєвої реакції. Пасивний словниковий запас існує для того, щоб при читанні різної інформації люди сприймали та розуміли прочитане. Для розширення активного словникового запасу потрібно працювати над пасивним словником.

Оскільки у кожної людини є різна здатність до запам'ятовування, існує великий спектр різноманітних засобів та шляхів вивчення та розширення лексикону. Найбільш ефективними є створення майндмеп (mindmap), асоціації слів та фраз з картинками або дефініціями, вибір цікавого матеріалу, застосування слів цільової мови в контексті рідної мови, а також синонімічні або антонімічні ряди і словотвір (word formation). За допомогою останнього можна збільшити словниковий запас в кілька разів.

Опираючись на визначення дослідників, варто зазначити, що найпоширенішим методом комунікативного підходу є CLIL-метод, адже він широко використовується у підручниках іноземних видань (наприклад, «On Screen») і плавно інтегрує відповідну галузь (предмет) у процес вивчення мови. Кооперативний метод вчить учнів співпрацювати, брати відповідальність за власну частину роботи а також за ціле завдання. Метод драматизації займає високу сходинку серед інших методів, адже він заохочує учнів своїми неординарними завданнями. Хоча він включає процес тривалої підготовки для демонстрації результатів та виходить за рамки вивчення іноземної мови (сценарій, облаштування декорацій, створення костюмів), проте є ефективним та дієвим. В загальному усі методи спрямовані на взаємодію учнів один з одним, що розвиває командний дух та здорову конкуренцію.

Стосовно комунікативних завдань, вони поділяються на три види та працюють у певному порядку: механічна діяльність, осмислена діяльність, та комунікативна практика. Завдяки вправам, спрямованих на збільшення та формування лексики, можна досягнути прогресу у мовленнєвій діяльності.

РОЗДІЛ 3

АПРОБАЦІЯ МЕТОДИКИ РОЗШИРЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ

3.0. Вступні зауваження

У даному розділі описано проведення пробного навчання з учнями старшої школи, що мало на меті довести ефективність комунікативного підходу задля розширення лексики. Пробне навчання проводиться в три етапи: констатувальний, формувальний і контрольний. Під час першого етапу визначається рівень початкового словникового запасу учнів за допомогою заздалегідь підготовленого тесту з наявних знань. На другому етапі впроваджуються, а опісля використовуються на практиці розроблені вправи та завдання. На заключному етапі здійснюється аналіз результатів, що повинні свідчити про позитивну динаміку збільшення словникового запасу учнів під час пробного навчання. Було надано методичні рекомендації.

3.1. Підготовка і проведення пробного навчання.

Провівши теоретичний аналіз в перших двох частинах роботи, ми отримали можливість затвердити основні завдання практичного дослідження і розробити використання комунікативного підходу для розширення словникового запасу учнів старшої школи. Для досягнення мети та завдань дослідження, ми провели пробне навчання 19 учнів 10-А класу Борщівського НВК «ЗНЗ I-III ст.

№3 – гімназії ім. Р. Андріяшика». Впродовж 6 тижнів заняття були організовані з використанням комунікативного підходу, а саме: вправи та завдання мали на меті поставити учнів у різні комунікативні ситуації, що посприяло розширенню лексики та подоланню мовного бар'єру.

Були сплановані ключові етапи пробного навчання, а також мета та її завдання, гіпотеза дослідження. Підготовлені усі потрібні навчальні матеріали відповідно до теми «Eat, drink, be healthy» в підручнику Focus 3 Second Edition (Pearson), який використовується в 10-тих класах на уроках для вивчення англійської мови.

На першому етапі (констатувальному) визначається початковий рівень словникового запасу учнів, розробляються критерії рівня сформованості словникового запасу.

На другому етапі (формуальному) розширюється словниковий запас учнів за допомогою шляхів і методів, описаних в теоретичному розділі, розробляються вправи та завдання з використанням комунікативного підходу, здійснюється проміжний контроль знань для порівняння та аналізу з попередніми результатами.

На третьому етапі (контрольному) перевіряється ефективність застосування розроблених завдань для розширення словникового запасу школярів за допомогою комунікативного підходу, порівнюються початковий та кінцевий зрізи пробного навчання.

Під час пробного навчання у період пасивної практики, спостерігаючи за процесом занять, були зроблені нотатки та помітки для аналізу недоліків та помилок учнів у процесі вивчення та застосування англійської мови. На заняттях в 10-тих класах було помітно, що учні виконують вправи з підручників досить легко, проте коли перед ними стоїть завдання мовленнєвого характеру "обговорити те чи інше питання, використовуючи певні структури та ситуації", вони часто спантеличені, розгублені, неактивні, та в результаті не досягають

самої мети завдання. Були зроблені припущення та виокремлені кілька причин, які заважають учням вільно висловлюватися на будь-яку тему. По-перше, у них недостатній рівень знань та навичок у володінні мовою (неправильне вживання конструкцій, малий словниковий запас), по-друге, це використання рідної мови під час занять з англійської мови, в тому числі і під час обговорень, що значно погіршує якість уроку, по-третє, учнів не часто задіювали у різні види роботи, не пропонували ряд завдань, які є одними з найефективніших при розширенні словникового запасу, та не давали чітких інструкцій і схем, як діяти у схожих ситуаціях. Щоб переконатись у власних судженнях, було вирішено провести опитування серед школярів. Для цього було розроблене анкетування й запропоновано учням відповісти на них чесно, об'єктивно та анонімно, пояснивши, що це допоможе налагодити та покращити роботу під час занять. В анкетуванні були створені запитання стосовно завдань комунікативного підходу, завдань для розширення лексики, поданих інструкцій та пояснень щодо роботи у класі, а також загальні питання про вивчення англійської мови. Анкетування складалось із 9 питань.

Questionnaire

1. I frequently don't understand the instructions.
2. Using apps helps me access additional information, outside of using textbooks.
3. I'm afraid of speaking in front of the class.
4. I'm confused about how to structure the sentences correctly.
5. I usually use my native language during English classes.
6. I like debates and discussions.
7. I'm not fond of doing exercises all the time.
8. I believe English is very important for my future.
9. I learn English only for the sake of good marks.

Результати анкетування зображено на рис.3.1.

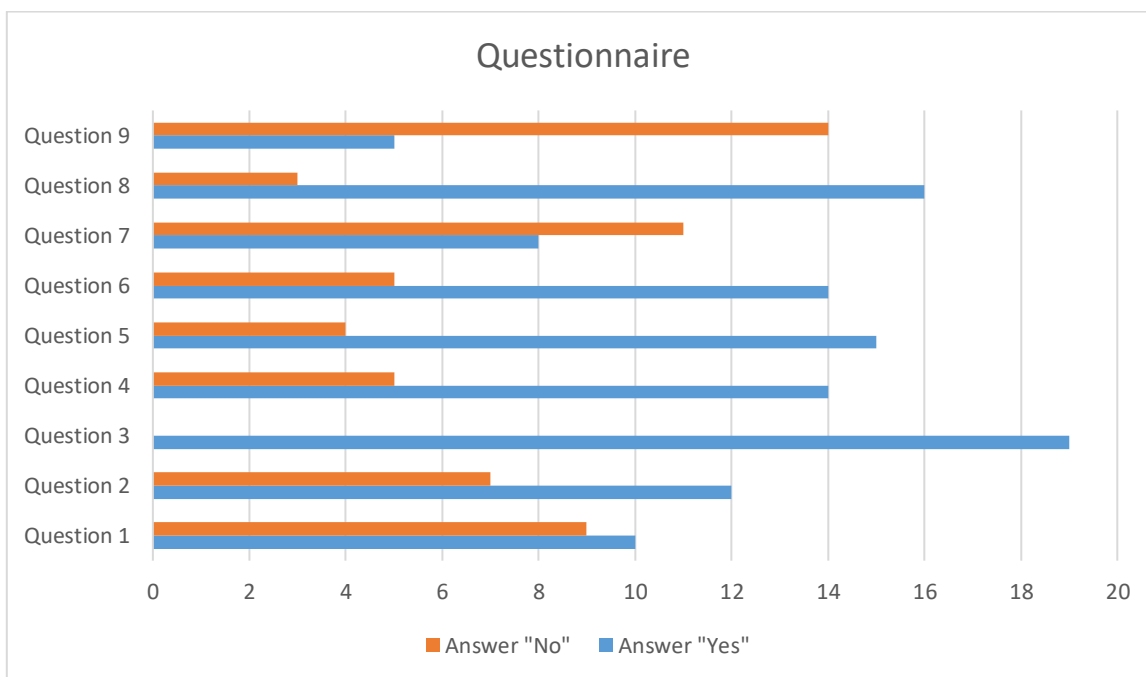

Рис. 3.1 Результати анкетування

Згідно з рисунком 3.1, десятеро учнів не розуміють інструкцій вчителя під час уроку, проте 9 учнів відповіли, що їм все зрозуміло. 12 учнів вважають, що англійська мова важлива для їхнього майбутнього, 7 учнів негативно відповіли на це питання. Усі школярі позначили, що використання комп'ютерних та телефонних додатків є ефективним та робить доступним для них додаткову інформацію, окрім шкільного підручника. 14 школярів зізнались, що швидше за все бояться висловлюватись перед однокласниками, ще 5 школярів відповіли, що не бачать перешкод у спілкуванні з однокласниками під час уроку англійської мови. 15 учнів не впевнені, чи вони правильно висловлюються та будують речення при мовленні. Ще 4 учнів не бачать ніяких проблем у побудові речень та вираженні ідей та думок. 14 учнів вказали, що на уроці англійської мови майже завжди використовують рідну мову, окрім, якщо їм доводиться відповідати, п'ятеро відповіли, що намагаються не використовувати рідну мову під час занять. 8 школярів відповіли, що цікавляться у проведенні обговорень та дебатів на

уроках, тому що мають можливість висловити свою думку та 11 з них почуваються спантеличено щодо таких активностей. Переважна більшість учнів (16) віддають перевагу іграм або іншим діяльностям, ніж звичайним вправам з підручника. П'ятеро школярів вчать англійську мову тільки заради хороших оцінок. (див. рис.3.1)

Отже, згідно з опитуванням, половина учнів не розуміють інструкцій вчителя на уроці, тому варто давати їм більш чіткі, точні та покрокові вказівки щодо завдань, які учні повинні виконати. Можна також попросити одного учня з класу переповісти інструкції для всіх. Таким чином ми дізнаємося, чи вказівки були зрозумілими для класу. Більшість класу вважає, що англійська мова стане частиною їхнього майбутнього і тому вони із задоволенням її вивчають, проте інші вчать заради оцінок або ж із батьківського примусу. Ми повинні зацікавити усіх учнів у вивченні мови та довести їм, що англійська мова – це ключ до багатьох дверей, які відкриються їм у майбутньому. Усім учням класу подобається використання гаджетів та інформаційних технологій для вивчення мови, тому важливим буде ще більше розширювати можливості використання різноманітних програм та додатків. Відповідно до результатів, страху перед виступом або ж висловленням власної думки зазнають чимало учнів, наслідком чого може бути нестача комунікації англійською мовою, що приведе до невміння висловитись щодо тієї чи іншої ситуації через брак практики. Не менш важливим є те, що під час уроку усі повинні користуватись англійською мовою, навіть на особисті теми. Для цього можна ввести нові правила та повідомити учнів. Зрештою, щоб вивести учнів на дискусію та створити ситуації, наближені до реальності, варто дізнатись про їх вподобання та інтереси, щоб створити мовленнєве та комунікативне середовище серед школярів.

Виокремимо причини, від яких ми і будемо відштовхуватись, щоб підвищити ефективність роботи учнів на заняттях:

1. Незрозумілі інструкції та вказівки.

2. Неусвідомлення, для чого мова вивчається.
3. Страх та невпевненість під час власного висловлювання та розмови.
4. Використання рідної мови на уроці англійської мови.
5. Мало уваги приділяється комунікації учнів на уроці.

Вхідний контроль та контроль пізніше засвоєних знань здійснювався вчителем на основі загальновідомих критерій оцінювання, наведених у документі МОН [8].

Критерії оцінювання говоріння

Високий рівень (12-10 балів):

- вміти логічно висловлювати думки без підготовки;
- передавати зміст почутого, прочитаного чи побаченого;
- підтримувати розмову розгорнутими реченнями;
- вживати лексичні одиниці та граматичні конструкції, не допускати фонематичних помилок.

Середній рівень (9-6 балів):

- складати прості речення, ставити запитання та відповідати на них;
- правильно вимовляти звуки;
- допускати кілька помилок у монологічному та діалогічному мовленні.

Низький рівень (5-1 бали):

- складати прості речення за зразком прикладів;
- допускати фонематичні помилки;
- труднощі в комунікативних завданнях;
- з важкістю використовувати найпоширеніші і прості структури речень.

Згідно констатувального етапу пробного навчання проводимо вхідний контроль. (див. Додаток А)

Із 22 питань (1 правильна відповідь – 1 бал) на тему “On the go” для повторення з підручника у форматі “filling the gaps” та “matching”. Завдання мали на меті перевірити лексичні навички, також читання і письмо. Після отримання

результатів, ми виокремили кілька рівнів сформованості словникового запасу та володіння знаннями з англійської мови у діаграмі: високий (4 учні), середній (11) та низький (4) (див. рис.3.2):

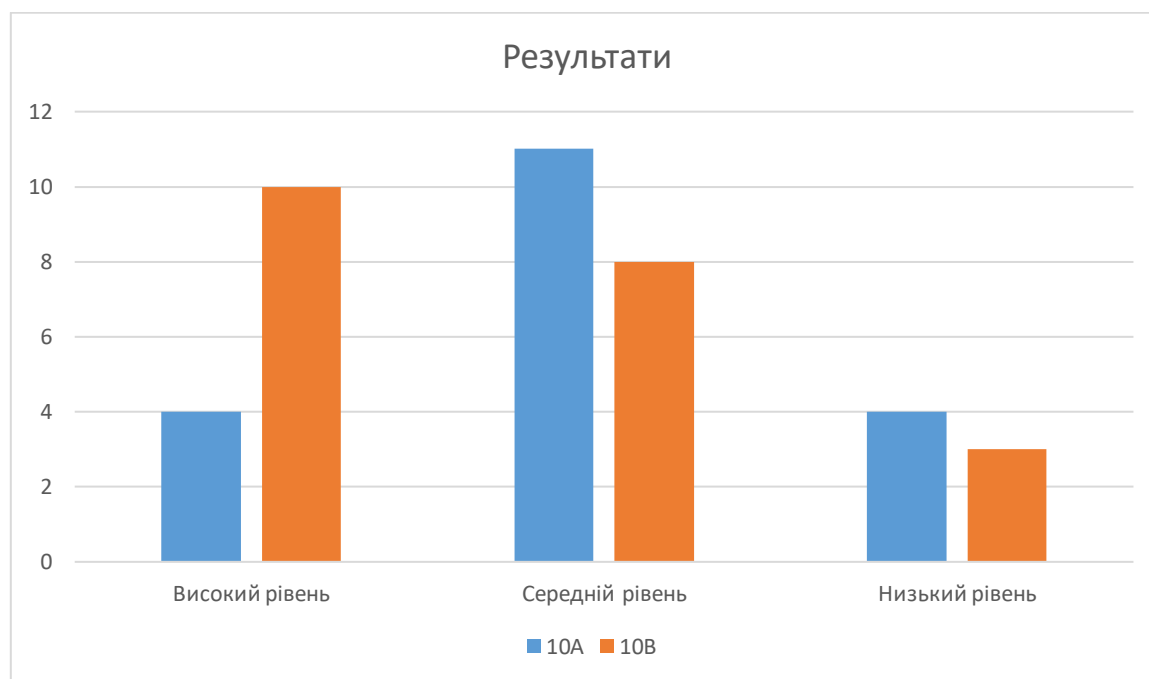

Рис. 3.2 Результати вступного зрізу в 10 А класі

Відповідно до результатів, зображених на рисунку 3.2:

високий рівень (15-22 правильних відповідей/10-12 балів) свідчить про засвоєння нового матеріалу на високому рівні, незначну кількість помилок або їх відсутність;

середній рівень (8-14 правильних відповідей/7-9 балів) вказує на володіння знаннями на достатньому рівні, допускається невелика кількість помилок;

низький рівень (0-7 правильних відповідей/0-6 балів) – низький рівень використання засвоєної лексики, велика кількість помилок, нерозуміння виконання завдання.

Опираючись на результати, ми переходимо до наступного етапу та формуємо завдання і вправи з метою розширення словникового запасу і

використанням комунікативного підходу. Їх результативність була визначена під час спостережень на уроках та за допомогою повторного контролю знань.

Стосовно завдань для розширення словникового запасу в комунікативному підході, англійський підручник для десятого класу (Focus 3 Second edition) пропонує такі вправи, як:

1. Дефініції:

- Учні виводять правдиві та хибні дефініції потрібних слів.
- Таблиці з пропущеною частиною мови.
- Такі ігри, як написання історії, розглядаючи малюнки в певній послідовності.
- Розгадування кросвордів.
- Настільна гра з визначеннями на сторонах кубика.

2. Вправи на встановлення відповідності:

- З'єднання слів із визначеннями.
- З'єднання слова з синонімом чи антонімом.
- З'єднання слова з картинкою.

3. Вправи на заповнення рядків пропущеними словами:

- Речення з пропущеним словом.
- Текст із кількома пропущеними словами.

4. Вправи на продукування:

- Написання правдивих речень про себе, використовуючи потрібні слова.
- Учні пишуть розповідь, використовуючи потрібні слова.
- Обговорення чи дебати з використанням нових слів.

Отже, нижче ми запропонуємо вправи, розроблені на основі вправ з підручника. На початковому етапі вправи повинні носити характер ознайомлення, та запам'ятовування нової лексики. Для розгляду нової теми ми запропонували колективне обговорення для загального розвитку думок. Також ці завдання дають можливість учням застосовувати раніше набуті знання, особливо

якщо це відбувається у формі генерації ідей, розумової розминки чи наступних вправ для роботи на уроці.

Перше завдання – це відкрите обговорення як підведення учнів до теми уроку. Школярі активно обговорюють питання та діляться власними думками і знаннями щодо питань. Обговорення можуть тривати від 5 до 10 хвилин під час уроку.

1. *Open-ended discussion.*

Give the answer to the questions:

- 1. Which facts about food do you know?*
- 2. Is your food nutritious and healthy? Why do you think so?*
- 3. Have you ever had the problems with overeating?*
- 4. Do you know some illnesses related to diet?*
- 5. Would you like to change your daily food intake?*

Друге завдання носить механічний характер. Учні спочатку дають власні визначення термінам, а потім підбирають вірні із запропонованих у завданні. Опісля ми запропонували також невеличкий мозковий штурм, де школярі повинні пригадати вже відому лексику стосовно теми заняття. Таким чином, учні тренують пам'ять та вчать нову лексику.

2. *Give your own definitions to the words. Then find the appropriate ones to the words and match:*

Words: *to roast, to steam, raw, spicy, bitter, sour, juicy, rare, medium rare, well-done, a side dish/a side, a stew, paella, tofu, a crispbread.*

Definitions:

Having a strong sharp taste like black coffee without sugar;

Not cooked;

Containing a lot of juice;

Completely cooked;

When it's completely red throughout;

Partly cooked, but a part inside is still red;
It's done in the oven, specifically with meat or vegetables;
A sharp acid taste like the taste of a lemon;
Food that gives you a pleasant burning because of spices such as chili pepper;
It's perfect for snacks;
It's made of soya;
The main ingredient is rice;
Meat and vegetables boiled together;
You eat it with the main dish;
To cook over the hot water like in the multicooker.

Revise other related vocabulary students have already known. Discuss the words.

Даний вид вправи пропонує учням окрім повторення та запам'ятовування також застосування логіки. На завдання виділяється 2-3 хвилини. У цій вправі ми перевірили розуміння слів учнями.

3. Which word is odd?

- 1. medium; rare; done; well-done*
- 2. strawberry; cucumber; currants, raspberry*
- 3. turkey; beef; pork; mussels*
- 4. shrimps; mussels; salmon; snails*
- 5. oil; cottage cheese; butter; sour cream*
- 6. lettuce, zucchini, peaches, eggplant*

Сприймання на слух (аудіювання) є важливою навичкою при комунікації, тому аудіювання та завдання на розуміння почутого є потрібною частиною уроку. На основі таких завдань власне і формуються репродуктивні вправи та завдання.

У частині аудіювання ми запропонували учням прослухати розповіді людей про їхні смакові вподобання. Робота з аудіо відбувалась в два етапи. На першому етапі учні повинні зрозуміти загальний зміст прослуханого. Другий

етап включав у себе завдання, які саме потрібно виокремити, занотувати чи запам'ятати під час прослуховування тексту другий раз. Аудіювання займає в середньому 15 хвилин уроку.

4. Listening.

Listen to a few people answering questions about food and their eating preferences. Then listen again with a short task this time. There are 6 statements. Read them, go back, listen one more time and match the statements with one of four speakers.

What speaker:

- never skips a morning meal?*
- doesn't find pleasure in cooking for many people?*
- prefers a well-done steak?*
- cannot imagine their life without seafood?*
- eats fresh vegetables in the morning?*
- has dairy products in the evening? (Додаток Б)*

Читання як і аудіювання є необхідним компонентом при комунікативному підході. Саме з його допомогою розвиваються усі чотири навички, не тільки саме говоріння, адже всі вони взаємопов'язані.

Учням були запропоновані невеликі тексти для прочитання, після роботи з якими треба було обрати правдиві речення із запропонованих.

5. Reading

Circle the correct answer.

- 1. Spanish children are offered hamburgers every day/one day per week.*
- 2. The Mediterranean diet includes eating a lot of meat/fish.*
- 3. School canteens in Sweden can order food from private companies/can only cook dishes at school.*
- 4. British kids eat meatballs/fish fingers.*
- 5. It's possible/impossible for kids in Japan to have a free lunch (Додаток В).*

Вправа репродуктивного характеру мала на меті відтворення лексиксичного та граматичного матеріалу у монологічному мовленні. Учні були задані питання, описані у вправі, та кожен мав висловити свої вподобання щодо їжі протягом 1-2 хвилин.

6. Monologic speech:

How would you answer these questions?

– Do you cook at home? Do you enjoy it? What are your food preferences? Now you can name some kinds of food and describe them as well as talk about your food choices.

Учні зазвичай втомлюються через виконання одноманітних вправ з підручника, тому наступна навчальна діяльність спланована з використанням комунікативного підходу, де учні можуть не тільки спілкуватись, але й рухатись та взаємодіяти один з одним, розвиваючи навички читання та сприймання інформації на слух.

Завдання заключалось у тому, що учні працювали у двох колах (внутрішньому і зовнішньому), і через рух в різні сторони партнер під час розмови змінювався. Потрібно було відповісти на питання «Що ти їв учора?». Учні тренували лексику та граматичну тему (минулий час) під час розповіді. На гру відводилось до 10 хвилин.

7. Game «Marry-go-round»

«What did you eat yesterday?» Tell your partner.

The partners stand in two circles (inner and outer) face to face, have a talk with each other for 2-3 minutes, then change a partner in a circle.

Це завдання має на меті заохотити школярів знайти шлях до правильної відповіді, у тому числі вести діалогічне мовлення, використовувати креативність та винахідливість.

Мета завдання – знайти вирішення проблеми за допомогою комунікації. Отже, учні поділились на дві команди, де одна частина учнів задавала питання,

інша – відповідала. Якщо учні справляються швидко із завданням, можна поміняти їх ролями.

8. «House»

The students are divided into two teams. The residents of the house come up with some food, the guests of the house have to guess asking different questions: «What are you?», «Is it sweet/bitter/sour?», «What color?» etc.

Рольові ігри створюють спеціальні умови для учнів, що змушує їх діяти в рамках завдання. Таким чином покращуються навички говоріння, володіння вивченою лексикою, підвищується впевненість.

Суть завдання заключалась у тому, щоб розіграти життєво-наближену ситуацію – діалог у кафе, де учні зайняли ролі клієнта та офіціанта. У парі учні також мінялись ролями. Час виконання: від 3 до 6 хвилин.

9. Role-playing

Students work in pairs. Student A is a customer and Student B is the waiter/waitress. They use the menus they have brought to order food, asking questions about the dishes. Then they swap roles.

Всупереч тому, що це дуже обширна робота, вона має плюси, адже в проектній роботі задіяні усі учні, кожен є відповідальним як за свою частину роботи, так і за колективну роботу. Ключовими перевагами є розвиток самостійності та особистих навичок (критичного мислення, креативності), а також підвищення мотивації.

Перед учнями було поставлено завдання за допомогою інтернет-ресурсів знайти якомога більше та цікавої інформації про звички щодо харчування у країні з 1950 року. Учні в групах самостійно створювали план роботи та обирали над якою частиною будуть працювати. На роботу в класі було відведено 15 хвилин на підготовку та 5 хвилин на презентацію.

10. Project work

Do some research online into the history of eating habits in your country since the 1950s. Then prepare a presentation and present it to your class.

Щоб отримати фінальні результати пробного навчання, необхідно провести контрольне опитування. Таке опитування має на меті перевірити результативність комунікативного підходу, а саме: тестування (10 завдань) та спеціально створена ситуація для відтворення діалогічного мовлення із застосуванням засвоєної лексики під час занять. Учень повинен сказати 6-8 реплік, слідкувати за правильністю вимови, граматичних структур, зв'язністю мовлення, уважно слухати партнера та давати доречні відповіді або запитання.

Перша частина роботи – це тести (тести множинного вибору та вибір правильної відповіді з двох поданих варіантів). Друга – діалогічне мовлення (рольова гра). Учні повинні у парах розіграти сценку у Макдоналдзі, де один з учнів – клієнт, а другий – касир. На підготовку завдання було виділено 5 хвилин.

Final lexical test

1. Choose the correct answer.

1. About food – hard and making a sharp sound when you bite it.

- a) Crunchy*
- b) Seasoning*
- c) Pickled vegetables*

2. A small amount of food, for example a salad, served with the main course of a meal.

- a) A runny egg*
- b) Fillings*
- c) A side fish*

3. A substance used to add taste to food, especially salt and pepper.

- a) Dumplings*

b) *Seasoning*

c) *Dough*

4. *A mixture of flour, water etc. that is made into bread, pies, dumplings.*

a) *Dough*

b) *A side dish*

c) *Fillings*

5. *Food or drink that looks or smells so good that you want to eat it immediately.*

a) *Mouth-watering*

b) *Pickled*

c) *A runny egg*

2. **Circle the correct word.**

1) *All the ingredients of the Greek salad must be **chopped** / **grated**.*

2) *For Thanksgiving Day Americans traditionally cook **fried** / **roast** turkey.*

3) *Can you heat **the pot** / **the pan** with the soup?*

4) *I hate **stirring** / **peeling** potatoes. It takes ages to do it.*

5) ***Grated** / **roast** cheese makes pasta taste much better.*

Final task

The final task: to make a dialogue between a cashier and a customer in McDonald's (role-playing) using prompts in the picture; present the dialogue in front of the class (Додаток Г).

3.2. Результати пробного навчання.

Контрольний зріз мав на меті визначити рівень сформованості словникового запасу учнів 10 класу після виконання комплексу завдань, розроблених на основі комунікативного підходу, та фінального завдання (тести

та діалогічне мовлення) на заняттях англійської мови. Тести були складені на основі лексичного матеріалу відповідно до теми «Eat, drink, be healthy». Діалогічне мовлення мало на меті перевірити комплексно лексику, граматику та говоріння. Тести множинного вибору склалися з десяти запитань (1 бал за правильну відповідь). Діалогічне мовлення оцінювалось за критеріями оцінювання говоріння учнів 10 класу, поданих у пункті 3.1.

Згідно з остаточними результатами на контрольному етапі дослідження кількість учнів 10-А класу з високим та середнім рівнем володіння англійської мови зросла порівняно із початковими результатами; відповідно кількість школярів із низьким рівнем володіння мови зменшилась.

Високим рівнем знань володіють 42% учнів класу, середнім рівнем – 53% класу та низьким рівнем – 5% (див.рис. 3.3).

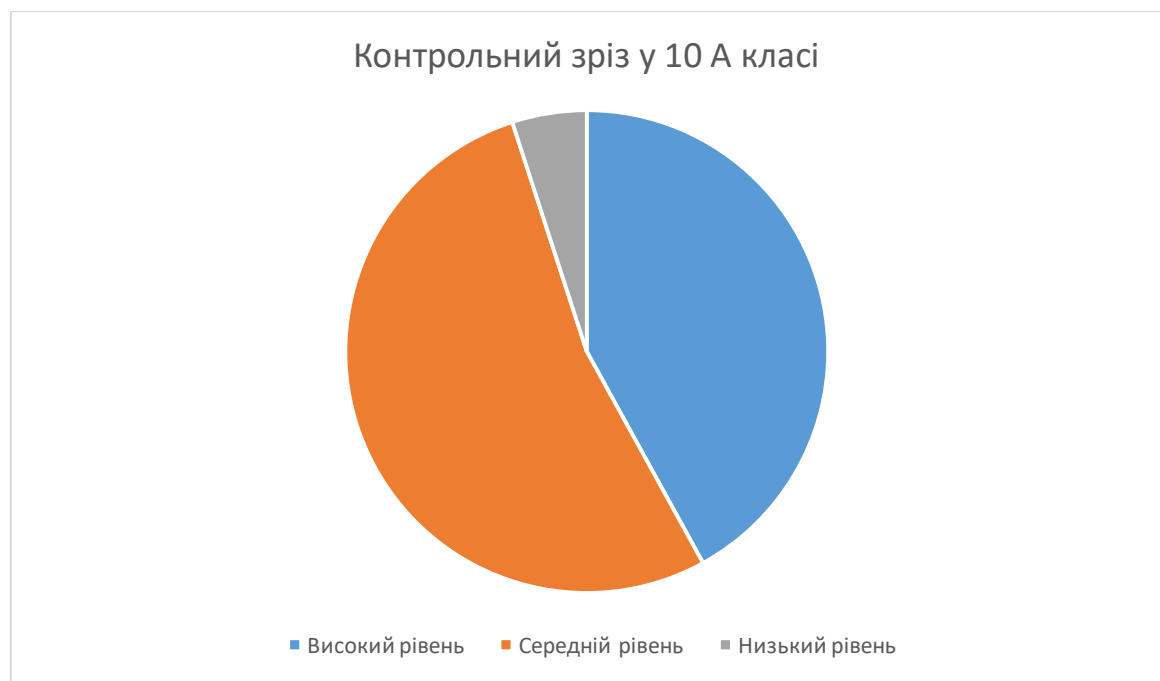

Рис.3.3 Контрольний зріз у 10 А класі

Згідно з рис. 3.3, 8 учнів після застосування та опрацювання завдань, розроблених за допомогою комунікативного підходу відповідно до критерій

оцінювання знаходяться на високому рівні знань. Середнім рівнем знань володіють 10 учнів, а низьким – 1 учень.

Порівнявши результати початкового та кінцевого етапів пробного навчання, а також взявши до уваги сам процес навчання, ми дійшли висновку, що на заняттях учні почали активніше себе вести, у них з'явився інтерес до англійської мови та жага до вивчення нового. Школярі полюбили роботу в групах, кожен старався показати себе з кращої сторони та зробити свій внесок у командну роботу. Учні почали більше розмовляти англійською на уроках, почувались впевненіше та не боялись висловлюватись перед однолітками, старались допомагати один одному та в разі необхідності звертались до вчителя за підказками та допомогою.

Пробне навчання мало на меті перевірку та визначення ефективності комунікативного підходу до навчання англійської мови, а саме засвоєння нової лексики та її використання у реченнях, діалогах, розповідях та звичайних розмовах. Комунікативний підхід як засіб розширення словникового запасу учнів старшої школи довів свою ефективність.

3.3. Методичні рекомендації.

Комунікативний підхід до навчання показав свою ефективність у вивченні мови, тому, з огляду на результати, можна виокремити певні рекомендації щодо навчання англійської мови у старшій школі.

Структура уроку повинна бути дотримана (перехід від найлегшого до найважчого).

Під час занять обов'язкове використання наочності, роздаткових матеріалів, перегляд коротких тематичних відеороликів із розробленими заздалегідь завданнями до них.

Адаптування різних матеріалів до вправ та завдань у шкільній програмі, які на думку вчителя є потрібними і корисними для роботи на уроках.

Використання різних форм роботи на уроках (індивідуальна, робота в парах, робота в групах, колективна робота).

Вчителі іноземних мов повинні створювати значущі можливості для навчання в школі та поза нею, що дуже важливо для того, щоб учні використовували мову.

Вчитель повинен бути «на одній хвилі» з учнями, цікавитись їхніми вподобаннями, інтересами, максимально використовувати теми, близькі до учнів та їхньої суспільної діяльності. Цікавитись разом із учнями сучасними технологіями, соціальними мережами, адже їхнє життя в прямому сенсі «у їхніх руках». Зараз складно уявити сучасну людину без гаджета. Інколи навіть учень може розповісти щось нове та пізнавальне для вчителя.

Варто звертати увагу на події світового рівня, важливі соціальні питання, особливо якщо їх розкривають в популярних серед молоді серіалах, фільмах та книгах. Зазвичай кожен учень має своїх кумирів, улюблених зірок, блогерів, тому хорошим варіантом для вчителя буде дотримуватись позиції нейтралітету та приймати усі думки, судження та погляди учнів на ту чи іншу ситуацію. Таким чином учні вчать володіти розмовною лексикою на побутовому рівні.

Що стосується вивчення лексики, варто розглядати мовні одиниці заздалегідь (перед читанням або слуханням аудіо/відеоматеріалів). Це може бути опрацювання слів та фраз, після чого можна переходити до роботи з текстом чи фрагментом тексту, аудіювання. Проте, щоб учні могли застосовувати нові терміни у контексті, потрібно їх опрацьовувати у сталих словосполученнях та у правильній граматичній формі, у якій вони вживаються.

Вчителі повинні надавати учням можливість визначати та здогадуватися самостійно про значення нових слів з їхнього контексту та використовувати ці

слова в осмисленій та автентичній діяльності на слух, у розмові, письмі, що змушує учнів турбуватися про їхнє власне навчання.

Для хорошого результату кожен раз можна змінювати або комбінувати методи комунікативного підходу на уроках іноземної мови, щоб бажання та цікавість до вивчення мови тільки зростали.

Заохочення школярів до навчання, а саме зацікавленість вчителя в їхніх інтересах та вподобаннях, фокус на психологічних особливостях старших школярів. Це є “інструментом до серця” учня та має значий вплив на вивчення мови.

Застосовуючи комунікативний підхід, вчитель змінює свою роль і стає допоміжним інструментом в досягненні поставлених завдань, при цьому основний акцент на комунікації між учнями (60-70%), вчитель займає всього 30-40% розмов.

Слідуючи усім вище вказаним порадам, вчителі можуть досягнути успіху у викладанні іноземної мови учням старших класів в загальноосвітніх навчальних закладах.

Висновки до розділу 3

Щоб перевірити рівень словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови за допомогою комунікативного підходу, було проведено трьохетапне пробне навчання. Для визначення загального ставлення учнів до вивчення англійської мови та існуючого рівня знання лексики, на першому етапі учням було запропоновано пройти анкетування та вхідний контроль (тести множинного вибору по вивченій темі). Відповідно до результатів тесту, рівень володіння учнів лексикою був середній.

Для підвищення рівня знань лексичного матеріалу на другому етапі учням 10 класу були запропоновані вправи, розроблені за стратегією «від найлегшого

до найважчого» із використанням візуалізації, аудіо-матеріалів та інформаційних технологій. Завдання були розроблені трьох видів: механічні вправи, вправи часткового контролю (осмислені), репродуктивні вправи (відтворення мовлення). Останній етап передбачав контрольну перевірку сформованості словникового запасу учнів 10 класу під час виконання тестів (10 завдань) і фінального комунікативного завдання. Згідно з результатами, спостерігається підвищення знань лексичного матеріалу та його використання під час комунікації (в діалогічному мовленні). Кількість учнів з середнім рівнем зменшилась на одного через те, що кількість учнів із високим рівнем зросла від 4 до 8. Із низьким рівнем зменшилась від 4 до 1.

Дослідження можна вважати успішним, так як контрольні результати знань учнів показали позитивну динаміку та довели, що розширення словникового запасу за допомогою комунікативного підходу є ефективним.

На основі результатів та всього процесу пробного навчання були розроблені та подані методичні рекомендації для роботи із старшокласниками.

ВИСНОВКИ

Комунікативний підхід до навчання іноземної мови доводить свою ефективність завдяки мінімальному використанню на уроках рідної мови, де головний фокус – це живе спілкування, вільне володіння мовою, другорядний – граматики та правила вживання мови. Усі завдання засновані на ситуаціях з реального життя, при яких використовуються ігрові ситуації, кооперація з партнерами, пошук помилок. Важливе застосування автентики (журналів, оголошень, реклам, таблиць, діаграм, постерів, аудіо- та відеоматеріалів), які слугують основою для обговорень та дискусій. Комунікативний підхід є найкращим методом подолання мовного бар'єру. Основне правило комунікативного підходу: ніякого запам'ятовування, тільки регулярне повторення.

В учнів старшого шкільного віку пробуджується інтерес до навчання і прагнення до самоосвіти. Саме навчання стає їхнім головним видом діяльності. Школярі на даному етапі свідомі та вмотивовані, адже перед ними скоро постане вибір галузі, в якій вони будуть здобувати освіту. Старші учні зацікавлені у веденні дискусій та розмов на суспільну та особисту тематику, обґрунтуванні власних думок та ідей. Уважність, розвиток пам'яті, контроль поведінки притаманні учням 15-18 років. Правильний підхід, використання різних методів та шляхів зможуть забезпечити активну мозкову діяльність учнів, що сприятиме на краще запам'ятовування нової лексики.

Людський словниковий запас відіграє важливу роль у процесі спілкування. Якщо правильно організувати та систематизувати лексичний матеріал, створивши лексико-семантичні зв'язки між словами і фразами, можна запам'ятати його з більшою ймовірністю. Виділяють такі шляхи розширення лексики: класифікація слів відповідно до теми, асоціації із картинками чи зображеннями, антонімами чи синонімами, робота з текстами, вправи з фразами

у письмовому або мовленнєвому вигляді. Важливо також приділяти час поширенню словникового запасу і в позаурочний час: перегляд фільмів, розмови з носіями мови, позакласні заходи.

Усі методи комунікативного підходу спрямовані на співпрацю учнів один з одним, або цілим колективом, що створює здорову конкуренцію, вчить учнів відповідати не тільки за себе, але й за спільну роботу, а класифікація вправ та їх виконання у правильному порядку слугує фундаментом для побудови власного мовлення.

Для вирішення завдання дослідження ефективності комунікативного підходу для розширення словникового запасу учнів старшої школи було проведено пробне навчання та описано в деталях кожен етап, наведено завдання, контрольні зрізи, анкетування для оцінки загального ставлення учнів до англійської мови, які були використані під час пробного навчання. Фінальні результати доводять ефективність комунікативного підходу як засобу розширення лексики учнів старшої школи, адже рівень знань учнів значно покращився. Троє учнів з низького рівня піднялись на середній та четверо із середнього рівня досягнули високого.

Отже, ціль дослідження, в основі якої лежить розробка адаптивних вправ згідно з комунікативним підходом для розширення словникового запасу, досягнута. Результати апробації поданої методики вказують на те, що розроблені уроки та завдання є дієвими. Розроблені методичні завдання для збільшення словникового запасу старшокласників можуть стати перспективами майбутніх наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Г. С. Вікова психологія : навч. посіб. М.: Академічний проект, 2000.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. К. : ВЦ «Академія», 2009. 374 с.
3. Ворон М. Методична робота в умовах кооперативного навчання. 2006. Веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/1501/> (дата звернення: 10.08.2022)
4. Дубравін І. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. М.: Академія, 2002.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти. Режим доступу: http://www.khotivnvyk.edukit.kiev.ua/Files/downloads/zagalnoyevrop_rekom.pdf
6. Кастелла де Том. Як швидко можна вивчити англійську? BBC News Magazine. 25 липня 2013. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2013/07/130725_english_learning_ko
7. Кириченко С. А., Куряєва Є. Ю. Використання методу драматизації на уроках англійської мови. Таврійський вісник освіти. 2015. № 2(1). С. 218-224. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Тво_2015_2%281%29_41
8. Критерії оцінювання іноземної мови. С. 17. URL: https://knzosh.pp.ua/kruterii/kruteriy_inozemna_mova.pdf

9. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник. К.: Ленвіт, 2002. С. 92–105. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://refdb.ru/look/2963745.html>
10. Методичні рекомендації про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2021-2022 навчальному році. URL: https://drive.google.com/file/d/0B1Yx7IomBq9_Vm9HdTdoVVJyQlE/view (дата звернення 02.05.2022).
11. Мовний центр IQ Consultancy : Курси англійської мови. Як збільшити словниковий запас англійської мови. Київ. 2016. 65 с.
12. Монжелей Е.П. Тести в вивченні англійської мови. Збірник наукових праць «Study.ua». Київ, 2015. 88 с.
13. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. С. 40-41. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>
14. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. К.: Ленвіт, 1999.
15. Озерний Д. Багато методів навчання іноземних мов – комбінуйте їх! 2018. Веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua/view/bagato-metodiv-navchannya-inozemnyh-mov-kombinujte-yih/> (дата звернення: 27.09.2021)
16. Пасов Є. І. Основи комунікативної методики навчання іноземному спілкуванню, 1989. 276 с.
17. Прищепа К. С. Тематичний словник школяра. К.: Гала, 1997. 336 с.
18. Програма. Англійська мова (рівень стандарту) для учнів 2-12 класів середніх загальноосвітніх навчальних закладів. 2004. 30 с.

- 19.Радченко О. І. Мовна норма і варіантність в українській науковій термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2000. 18 с.
- 20.Рогова Г. В. Підвищення ефективності навчання іноземних мов за рахунок покращення психологічного клімату на уроці. Іноземні мови в школі. 1977. № 5. С. 46.
- 21.Розенова М. Психологія навчання й виховання старших школярів. 2008. Веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/school/method/psychology/1745> (дата звернення: 1.11.2021)
- 22.Савчин М. В. Педагогічна психологія: навч. посіб. К: «Академвидав», 2007.
- 23.Семенишин І. Є. Навчальні стратегії у вивченні англійської мови як методична проблема. Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2011. № 2. С. 156.
- 24.Скалкін В. Л. Навчання монологічному мовленню. Київ : Радян. школа, 1989. 158 с.
- 25.Скрипник Н. І. Формування монологічного й діалогічного мовлення майбутніх учителів української мови. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. №74. 2020. С.142.
- 26.Словниковий запас іноземної мови. Скільки слів потрібно знати. 2009. Веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/languages/articles/6095/> (дата звернення: 2.12.2021)
- 27.Солодар. Л. В. Діалогічне мовлення – основний вид мовленнєвої діяльності при вивченні української мови як іноземної. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2011. № 2. С.163-164.
- 28.Ставрук О. Комунікативний підхід до навчання англійської мови як засіб розширення словникового запасу учнів старшої школи. Науковий онлайн збірник «Магістерські студії», Випуск 3. Чернівці, 2022.

29. Ставрук О. Комунікативний підхід до навчання англійської мови як засіб розширення словникового запасу учнів старшої школи. Матеріали студ. наук. конф. Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, 12-24 квіт. 2022 р. Чернівці, 2022. С. 257-258.
30. Старенький І. Що таке STEAM-освіта і чому вона популярна. 2019. Веб-сайт. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/03/26/236224/> (дата звернення: 20.06.2022)
31. Українська мова : енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
32. Al-Jarif, R. Making connections in vocabulary instruction. Paper Presented at the Second Classic Conference. Singapore. 2006. December 7-9.
33. Antony, E. M. Approach, method and technique. English language teaching 17: 1963. P. 63-7.
34. Aronson, E., Patnoe, S. The Jigsaw Classroom: Building Cooperation in the Classroom. 1997. 150 p.
35. Brumfit, C., Johnson, K. The communicative approach to language teaching. New York: Oxford University Press, 1979.
36. Darn, S. CLIL: a lesson framework. Izmir University of Economics, Turkey. Website. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/clil-lesson-framework> (дата звернення: 15.06.2022 року)
37. Edmondson, W., House, J. Einführung in die Sprachlehrforschung. Tübingen: Franke, 2000. 369 s.
38. Francis, W.N., Kucera H. Frequency Analysis of English Usage, Houghton Mifflin. Boston, 1982.
39. Harmer, J. Teaching and learning grammar. United Kingdom: Longman, 1987.

40. Herbert, F. Different Language Teaching Methods, 2020. URL: <https://www.northwestcareercollege.edu/blog/different-language-teaching-methods/> (дата звернення: 23.09.2021)
41. Hillyard, S. How to integrate STEAM in English language classrooms. April 8, 2021. URL: <https://www.english.com/blog/how-to-integrate-steam-in-english-language-classrooms/> (дата звернення: 20.06.2022)
42. Iramba, F. Learning experiences through cooperative learning and teaching methods. Department of Educational Management and Policy Studies. College of Education, University of Dodoma.
43. Kilpatrick, W.H. The Project Method. Teachers College Record. Vol. 19, No. 4, September. 1918. P.320.
44. Krashen, S. C. Principles and practice in Second Language Acquisition. Oxford Pergamon, 1982.
45. Larsen-Freeman, D. Techniques and principles in language teaching. Oxford: Oxford University Press, 2000.
46. Nation, P. Learning vocabulary in another language, 3rd edition. Cambridge: Cambridge University press. 2022.
47. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / ed. A. S. Hornby. Oxford University Press, 2000. 1600 p.
48. Oxford, R. Language learning strategies and beyond: A look at strategies in the context of styles / ed. S. S. Magnan. Shifting the instructional focus to the learner. Middlebury, VT: Northeast Conference on the Teaching of Foreign Languages, 1990. P. 35–55.
49. Philips, D. Language in Schools : From Complacency to Conviction. CILT, 1988. P.12.
50. Project method: Steps, Types, Principles / Merits and Demerits. URL: <https://www.studyquirk.com/project-method-stepstypesprinciples-merits-and-demerits/> (дата звернення: 4.07.2022)

51. Richards, J. C. Communicative language teaching today. Cambridge: Cambridge University Press. 2006
52. Richards, J. C., Schmidt, R. W. Longman dictionary of language teaching and applied linguistics. London: Pearson education limited. 2002
53. Richards, J. C. The Role of Vocabulary Teaching. TESOL Quarterly, VoI.10, No.1, 1976. P.77-89. 43
54. Rogers, T. Language teaching methodology. 2001. Retrieved Feb. 2011 URL: <http://www.cal.org/resources/digest/rogers.html> (дата звернення: 23.09.2021)
55. Savignon, S. T. Communicative language teaching, state of the Art. TESOL Quarterly, vol.25. 1991. 261-7.
56. Swain, M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing, 1980. С. 1-47.
57. Taylor, A. Communicative English Teaching. Веб-сайт. URL: <https://blog.tjtaylor.net/method-communicative/> (дата звернення: 5.10.2022)
58. Thornbury, S., Watkins P., The CELTA Course. Trainer's Manual. Cambridge University Press. 2007
59. Van Ek, J.A., L. G. Alexander. Threshold Level English. Oxford: Pergamon, 1980. 20
60. Wessels, C. Drama / ed. A. Maley. Oxford University Press, 1998. 137 p.
61. Yurko N., Styfanyshyn I., Protsenko U., Romanchuk O. Foreign language vocabulary: the key means of enhancement. Науковий журнал «Логос. Мистецтво наукової думки». №3. Квітень, 2019.

ДОДАТКИ

Додаток А

Завдання вступного контролю для учнів 10 класу на першому етапі дослідження.

Fill in the gaps with the correct words:

1. Getting to a place

_____ *one's destination*

_____ *by train/bus/plane, etc.*

_____ *(an express/the first/the wrong)*

train/bus/plane

_____ *a ship/a plane*

_____ *just in time*

Words: travel, get, arrive, reach, board, catch.

2. Accommodation

to stay in a _____ hostel

to book a _____ / _____ hotel

to stay in a _____ in the mountains

to stay in a small _____ in the country

to put up a tent on a _____

Words: youth, campsite, cottage, four-star, forested, budget, ski resort.

Make a phrase:

3. Equipment

A

1 *a pair of snow*

2 *a windproof*

B

a your smartphone

b goggles

3 earphones for

4 a tent and

5 a pair of anti-fog

6 light

c boots

d comfortable clothes

e jacket

f a pillow

4. Preparations:

A

1 to go

2 to take

3 to work

4 to cut

5 to sign

6 to look

B

a out in a gym

b down on unhealthy food

c for a jog every day

d up for fitness classes

e up swimming

f through a guidebook

Додаток Б

Аудіоскрипт до текстів під час констатуючого етапу дослідження:

Speaker 1

- *Do you always have breakfast? What's your typical breakfast?*

- *For me breakfast is the most important meal of the day. I never skip it. My job involves moving around the city a lot and I need energy for that. That's why I'm trying to eat a high-calorie breakfast. I often have fried or boiled eggs with bacon or beans, some fresh tomatoes and cucumbers and a toast with cheese and butter. This keeps me full till late afternoon.*

Speaker 2

- What kind of food do you enjoy eating?

- I'm a seafood lover. I prefer prawns and salmon. Of course, I don't have this kind of food every day. But when I'm in a restaurant, I often go for a seafood salad or baked fish. It's healthy and tasty at the same time. At home I can cook pasta with mussels. The recipe is super easy and fast – anyone can master it. One thing I can't stand is raw fish.

Speaker 3

- How often do you order a takeaway?

- Not that often. I prefer cooking at home. Homemade dishes are healthier and cheaper. But on Friday evening or at the weekend I feel too tired to cook. That's when I order a takeaway pizza or sushi. Another occasion is having your friends over. I can't imagine myself cooking for 6 people. I'd better use this time chatting to my friends and family or walking outside.

Speaker 4

- What do you usually have for dinner?

- It depends. If we have time, me and my mom can roast some meat, like pork steak. My father likes it rare and I prefer it well-done. Other days it's just a vegetable salad with a sandwich. Unlike my parents, I really love dairy products for dinner. I may have a bottle of yoghurt with a sweet toast or some cottage cheese with sour cream.

Listen again with a short task this time. There are 6 statements. Read them, go back, listen one more time and match the statements with one of four speakers.

Приклади текстів для читання для учнів 10 класу по темі на констатуючому етапі дослідження.

Text (4 Parts)

Spain

Джерело: sweetgreen.tumblr.com

Hamburgers are on the menu in Catalanian schools, but only once a week. On other days you might find omelettes, **paella**, gazpacho soup, salads, sea bass fillet and pasta Bolognese. Desserts could be natural yoghurt, orange compote or a banana. Typically, there is only one option on offer, though children with special dietary needs are cared for, too. Spaniards follow the Mediterranean diet with lots of fresh seafood, and seasonal fruit. School canteens are not an exception.

Sweden

Джерело: buzzfeed.com

Meat **stew**, cabbage salad, boiled potatoes, **Knäckebröd (crispbread)** and some berry juice to drink — these are regular dishes on the school menu in Sweden. By the way, Sweden provides free lunch to all children in their nine-year school program. However, menus change from school to school. Some schools have their own kitchen staff, while others receive meals from private companies.

the United Kingdom

Джерело: instagram.com

A typical school dinner costs about 2 pounds a day for a secondary pupil in the UK. Parents often pay in advance online. English schools are obliged to provide a healthy meal of meat, fruit, **veggies** and low-sugar breads. A kid in the UK might be served baked fish fingers with a potato, **a side** of beans, and chocolate biscuits for dessert. In the UK, lunch is called "school dinner". There is a thought that British lunches aren't as healthy as in other countries.

Japan

Джерело: flickr.com

Japan prioritizes school lunch. If parents can't afford the \$2.50 cost of a meal, free lunch programs are available. Twice a year parents are invited to taste-test the food. Among the dishes are **tofu** stew, assorted vegetables, rice, miso soup, frozen yoghurt and cartons of milk. Children are expected to clean up after having lunch.

Зразок вправи для діалогічного усного мовлення для учнів 10 класів на фінальному етапі дослідження.

Burgers & Sandwiches		Snacks	Ice Cream	Drinks
				
Big Mac \$ 4.00	McChicken \$ 1.50	French Fries \$1.3/1.5/1.8	Vanilla Cone \$ 1.00	Sodas \$0.99/1.39
				
Double Cheese Buger \$ 2.58	Buffalo Ranch McChicken \$ 1.50	Chicken McNuggets \$2 for 4 pc \$5 for 20 pc	Sundae (Hot Fudge/Caramel/Strawberry) \$ 1.19	Orange Juice \$1.59/1.89/2.09
				
Filet-O-Fish \$ 3.79	Southwest Salad Chicken (Crispy) \$ 4.79	Chicken Tenders \$ 2.99	McFlurry \$ 2.39	Iced Coffee \$1.29/1.59/1.79
				
Premjum McWrap Chicken (Grilled) \$ 3.99	Ranch Snack Wrap (Crispy) \$ 1.69	Baked Apple Pie \$0.89		
				